

interkom

ČS FANDOM

informační
servis
fandomu
2-3/2019

Vítěz ankety Fantastická kniha roka 2018

V uplynulých týdnech mohli čitatelia Fandom.sk hlasovať za najlepšiu a najhoršiu slovenskú a zahraničnú knihu. Kto si odnesie pomyselnú cenu Fantastická kniha roka 2018 a kto nálepku Škoda slov?

V priebehu januára sme zbierali tipy našich čitateľov na nominácie do jednotlivých kategórií. Hlasovanie o víťazoch jednotlivých kategórií začalo 30. januára a trvalo do 12. februára 2019.

Nominácie v kategórii Najlepšia slovenská kniha

- Juraj Červenák: Horiaca ríša (Artis Omnis)
- Juraj Červenák: Hradba západu (Slovart)
- Viktória Drgoncová: Mračná Urdisu (Art Floyd)
- Martin Hatala: Whiskey, krv a striebro (Artis Omnis)
- Oliver Hunt: Libertas: Vzorec času (Art Floyd)
- Peter Jelínek: Alternauti (Enribook)
- Martin Jurík: 2084 (Marenčin PT)
- Jozef Karika: Priepasť (Ikar)
- Kolektív autorov: Istrocon 4 (Hydra)
- Kolektív autorov: Koleje smrti (Hydra)
- Kolektív autorov: Fantázia 2018 (Fantázia)
- Kolektív autorov: Malá antológia sci-fi poviedok (e-book, Rogerbooks)
- Svetozár Olovrant: Juraj Jánošík proti Dračiemu rádu (Marenčin PT)
- Roland Oravský: V tieni Zeme (Artis Omnis)
- Mark E. Pocha: Dom 490 (Artis Omnis)
- Lenona Štiblariková: Abeceda žerie deda (Hydra)

- Ondrej Trepáč: Conan – Tri kľíče k Asambale (Brokilon)
- Silvia Zeumerová: Parstelvan (Lindenil)

Nominácie v kategórii Najlepšia zahraničná kniha

- Robert Bennet: Mesto zázrakú (Host)
- Peter V. Brett: Jádru (Triton)
- Frank Herbert: Duna (Premedia)
- Kolektív autoriek: Žena s labutí (Fortna)
- Steven Lochran: Paladero: Mesto nikdy nekončící noci (CPRESS)
- Pat Murphyová: Mesto, nedlouho poté (Gnóm!)
- Anthony Ryan: Oheň probuzení (Host)
- Andrzej Sapkowski: Búrková sezóna (Plus)
- Simon Stílenhag: Pasáž (Lindenil)
- Dennis Taylor: My jsme legie (Host)
- Roger Zelazny: Kroniky Amberu (Tatran)

Nominácie v kategórii Najhoršia slovenská alebo zahraničná kniha

- Majka Danihelová: V znamení ametystu (CooBoo)
- Stano Fatul: Dotyk draka (vlastné vydanie)
- Jozef Karika: Priepasť (Ikar)
- Mark E. Pocha: Na dušičky zomrieš (Hydra)
- Jakub Pokorný: Chůtky upíra (e-book, vlastné vydanie)
- Philip Reeve: Smrteľné stroje (CooBoo)
- Michal Smolek: Machinatempus, kniha prvá – Nosferatu (e-book, 1000knih.sk)
- Andy Weir: Artemis (Ikar/Knižní klub)

pokračování na str. 5

OBSAH

Vítěz ankety Fantastická kniha 2018	1	Kaspar Colling Nielsen: Mount Kodaň	20
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Stephen King: Právo nálezce	21
Hvězdné hry pro sběratele	2	Trest Heinleinových provokací	22
Hvězdný bulvár	3	Setkání se strojovou evolucí	24
Pár odpovědí na anketu Sardenu	5	A. Weinstein: Děti nového světa	26
Nikdyuš: Zkoušky, jež podstoupila		Časem s vědou – únor	27
Morrigan Crowová	6	Libra masa pro vědu	28
Korzárský křížník Thor	9	Časem s vědou – březen	29
Ve stínu katastrofy	12	Od rozpínání vesmíru k BBT	30
Konsiderujeme Phlebase!	13	Ještě jednou Nikulin	31
Krev pro Antonii (komiks, 2. pokr.)	15	Výsledky ankety Kniha roku Sardenu	32
Kingova kniha o Gwendy Petersonové	19	Minulost jedné iluze	32

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Blíží se Parcon v Banské Bystrici a je tedy na místě si trochu osvěžit slovenštinu a také slovenské reálie, což se nejlépe zvládne prostudováním článku na straně jedné, kde jsou shrnuty výsledky knižní ankety portálu **Fandom.sk**. Povšimněte si, že některé knihy jsou v rubrice Nejlepší i Nejhorší slovenská kniha, zdá se tedy, že se situace na Slovensku od té naší příliš neliší, zkrátka jsme bratrské státy a sesterské země (to jsem to genderově vyvážil, jen to pořadí je asi špatné). Můžete výsledky porovnat s anketou Sardenu, která sice nerozlišuje kategorie, ale zase má řadu hodnotitelů, kteří byli ochotni svůj výběr mnohdy velmi zajímavě odůvodnit. V tomto a příštím čísle přetiskujeme ty nejzajímavější.

Dvěma recenzemi po čase přispěl Ondřej Šefčík, na třetí se těšte příště, dvěma Jirka Grunt a ze stránek radia Dixie jsme převzali text zbrojního experta Lukáše Visingra *Korzárský křížník Thor: Na bouřlivých vlnách proti čínskému námořnictvu*.

Uprostřed čísla najdete dvojlist s dalším pokračováním komiksu Krev pro Antonii.

Zdeněk Rampas

Předplatné i dopltné

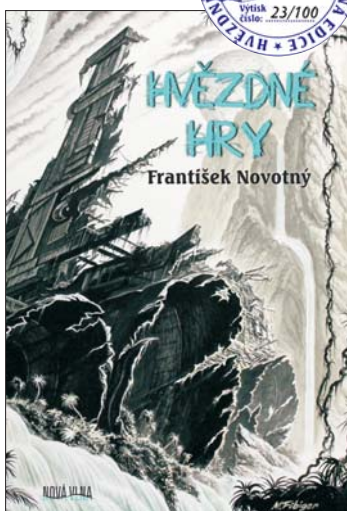
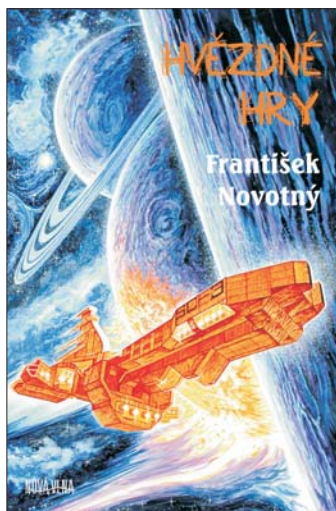
Předplatné činí opět **300 Kč** a zaplatit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR používejte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR **IBAN: SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (platbu zadejte jako vnitrostátní převod).

Pokud jste tak již neučinili, pošlete tři sta korun (číslu 300 Kč, respektive 12 euro, nebo podle momentálního kurzu), nebo můžete předplatné poslat složenkou na mé jméno a adresu redakce (je v tiráži :-).

Nejste-li si jisti, kdy jste platili naposledy, podívejte se na adresní štítek tohoto IK. V závorce najdete číslo posledního ročníku, který máte uhrazený. V případě, že za jménem žádné číslo nemáte, pak je vše OK a máte předplaceno. **Zdeněk Rampas**

Hvězdné hry pro sběratele

Podepsané autorem, orazítkované a očíslované nakladatelem, s přebalem Milana Fibigera, ke koupi v Arkhamu, na leonclifton.cz/novinky, www.cervenynknir.cz a lege.cz

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 2-3/2019 (324)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com
<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Autoři tohoto čísla

Kristýna Benediktová, Ivo Fencl,
Jiří Grunt, František Houdek,
Jan Křeček, Leonid Křížek,
Jára Míkovec, David Nedoma,
František Novotný, Alexandra
Pavelková, Zdeněk Rampas,
Ondřej Šefčík, Lukáš Visingr

Fotografie

Karlička, Tonda Tran

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt,
Jan Haberle, Pavel Kavánek,
Daniela Kovářová

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 11. 3. 2019

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze
© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto v knihkupectví

Jakmile autor přestane sloužit literatuře a začne sloužit vyššímu dobru, stane se z jeho textů obvykle nemalé zlo.

Vzpomínka na zimu

Rozdíl mezi sněhem a kalamitním sněhem je jeden Ťok.

Zdražení českých dálničních známek vnímám jako naprosto logický krok. Lidé na českých dálnicích v poslední době tráví mnohem více času než kdy dříve.

Lhal Babiš včera? ANO, iDNES.

Jsem alibista, ale nemůžu za to...

Pošťáci prý chtějí přidat.

Super, jestli přidají, tak je letos šance, že vánoční dárky přijdou včas. (Tak zase ne.)

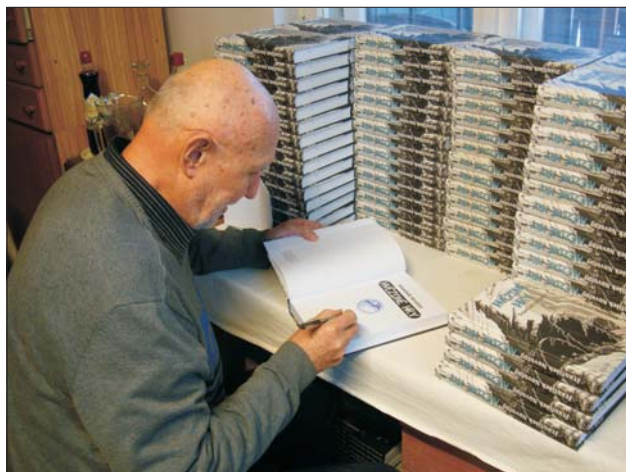
◆ ◆ ◆

● **6. února** proběhlo v libereckém knihkupectví Svět Jotuheimu autorské čtení a křest space opery *Šedá zóna* od Richarda Šusty. Kmotrem byl Jan Kotouč, řečený též Joh-nak, a křtící kapalinou regionální pivo zn. Konrád z vrat-slavického pivovaru. Richard mi mezitím dodal k betačte-ní druhý díl, snad se k tomu brzy dostanu.

● **8. února** skoro dokončuji Interkom #1, ale možná je to dřív než jiné roky, takže půjde o to, vydržet nastavené tempo.

● **9. února** IK prochází korekturou a já razítkuju sto kusů limitovaného vydání Hvězdných her s dodatečným přebalem. Přestanu si dělat legraci z úředníků, i od razítka si lze udělat pořádný mozol.

● **10. února** se u nás zastavil Franta Novotný a průmyslově po-

Franta podepisuje ještě neobalené knihy.

depisujeme. Já knihu otevírám a podávám podpisujícímu Frantovi, Miša knihy odebírá a ve správném pořadí rovná.

● **11. února** jsem zašel do RUR pro objednané knihy.

● **12. února** jde IK do tisku a s Michaelou balíme limitované vydání Hvězdných her do balíků po pěti.

● **13. února** uplynul rok od vydání Kingdom Come: Deliverance, a dovidáme se, že Warhorse studios koupila distributorská firma cca za miliardu korun. Dobrá věc se zřejmě podařila, po-tažmo sedm let dřív bylo oceněno.

Ozval se mi Karel Krejča, pořadatel Fantastické Ostravy, tak mu pomáhám domlouvat Saudkovskou výstavu a účast Ondřeje Neffa.

Jirka Trnka, Richard Šusta, Honza Kotouč a Vilma.

● **15. února** jedu k Monice do Tritonu kvůli novému vydání Gateway a cestou zpět se zastavuju na kus řeči v RUR/Arkham/Čáslavská a domlouvám možnost prodeje limitovaných Hvězdných her.

● **16. února** se u nás zastavil Láďa Dvořák s chotí, taková kompenzace za neúčast na VUMSconu, a také přijel Přemek Houzvička a odvezl knihy pro sebe a Honzu Nyxe.

Oba hned knihu vystavili, koukněte na leonclifton.cz/no-vinky nebo www.cervenynkir.cz (a brzy i na Lege.cz).

● **17. února** mi píše Vífa Štach, že *dnes večer dávají na Čt1 Bábu z ledu, kde hraje Jirka Kuřina - Pivos. Má hrát otužilce, vlastně hraje sebe.* (Pro mladší, Pivos byl spolu s Albertem Milošem Podpěrou vydavatelem prvních ročníků Villoida.)

● **20. února** posílám Plzeňákům dotaz na fanzin Fantazin Andromeda. První mi odepsala Radka Žáková a vypadá to nadějně, že se něco doví. Oba jeho tvůrci Petr Jindra i Dalibor Boubín jsou ještě v klubu či ve spojení s ním.

Večer jedu s Ivanem Hraničkou a Otto Ritterem do Dolních Počernic na H seminář, tentokrát se více než školství, matematika a politika probíralo vaření a konzumování s praktickou ukázkou.

● **21. února** jsem absolvoval kolečko nakladatelství Jalna, kde jsem nabral Interkomy, pak popojel do Arkhamu,

kde jsem je nechal pro Dárečka, potažmo Plzeňáky, a odtud zajel do Regenta na čtvrteční potlach s Frantou Novotným a dalšími. Franta mi věnoval nové vydání Le-ma se svým doslovem, bude v příštím Interkomu. Posezení u Regenta jsem ale zkrátil, abych včas dorazil do Božích mlýnů v Salmovce. Tam vystoupili textař, novinář a autor thrillerů Ivan Hladík (plus texty k pěti muzikálům) a dramaturgyně a producentka České televize Alena Mül-

Adriena Rollerová. Foto Tonda Tran.

lerová (má na svědomí třeba 13. komnaty), která se představila ve zbrusu nové roli – jako básnička. Večer doprovázela svými originálními písněmi asi osmnáctiletá talentovaná zpěvačka Adriena Rollerová. Přišlo mi, že by na zvolenou polohu hlasu potřebovala větší ozvuční skříň, ale rád si ji zase někdy poslechnu.

● **22. února** se ozval Petr „Hawran“ Jindra a poslal údaje pro heslo o Fantazinu Andromeda.

● **24. února** volá Milan Krejčí, že Miloslav Havlíček nemůže přijít na domluvenou schůzku.

● **25. února** dopoledne zvu na večírek na Vydrovku, v podvečer následuje výživná Čáslavská, tedy RUR.

Dorazil jsem o chvíli dřív a už tam na mě čekal Petr Samejl, donesl pro SF archiv tašku vzácných tiskovin z počátku SF hnutí; když pak s Tomem Štípským vyrazili do nějakého hráčského doupěte (na deskové hry), přišel Petr Hanuš, donesl hodnocení CKČ a přečtený balík, na chvíli se objevil i Bidlo a nakonec Honza Vaněk, jr.

● **27. února** ráno jsem měl domluvenou schůzku s Milanem Krejčím a Miloslavem Havlíčkem, bohužel odpadla, což mě mrzelo, ale alespoň jsem mohl v klidu zajít na kontrolu k doktorce, vzhledem k tomu, že jsem tam ztvrdnul o skoro dvě hodiny déle, než jsem plánoval, tak jsem hned po návratu vyrazil s Michaelou do Nové galerie v Balbinově ulici, a pak už bylo skoro načase vyrazit do KJV, kde Vlád'a Němec velice zajímavě mluvil o genealogii. I já, který se jí trochu zabýval, jsem se dověděl hodně nového, např. jak GDPR znesnadňuje práci.

Pak jsme ještě v MATu s Vlád'ou Němcem, Milanem Fibigerem a Miroslavem Houškou do deseti povídali o Přemyslovcích a jeho nové a další chystané knize.

● **1. března** uspořádali Klímovi malý rodinný večírek, ten se liší od velkého scifistického jednak počtem hostů a tím, že se spíše probírají děti než SF knihy, ale nakonec jsme zvládli oboje a i SF host dorazil, když Honza Vaněk přilákal v Praze pobývajcího Honzu Křečka. Po čase mohla přijet i Sanča Fülle, Bára Vlašáková, Liba Mohelská.

S Járou Mikovcem jsme povídali o Kafkově životopisu, Viktor Janiš přečetl povídku, kterou právě přeložil pro Český rozhlas a pohovořil o porotcování v Magnezii Liteře, já donesl knihu

o Stalinově týmu, zdá se, že nejvíce zaujala Viktora, Michaela katalogy z výstav svého oblíbeného mladého malíře Adama Kašpara, které pak v jídelně procházela s Alžbětou Klímovou (přítomná byla i Alžbětka Janišová, ta ale pařila s věkem přiměřenější omladinou v patře). O půl dvanácté jsme s Honzou Křečkem vyrazili na autobus, bohužel mu to nenavazovalo, doufáme, že na Skalce nezmrzl.

Po půlnoci jsme pak cestou domů v autobuse potkali Milana Fibigera, který jel z oslavy knihy Miroslava Houšky o sv. Václavovi, kterou ilustroval.

● **3. března** dorazil Jarda Olša, jr. Dotáhli jsme antologii pro Japonsko a začali pracovat na Encyklopedii československého samizdatu. Já si cvičně stříhnu heslo o Fantazinu Andromeda.

● **4. března** vystavil Karel Dvořák na stránkách fanziny.4fan.cz dalšího digitalizovaného *Villoida*. Už dříve ve spolupráci s Jirkou Karbusickým rekonstruoval a vystavil *Sirénu* Pavla Kosatíka, všechna čísla až na šestku.

● **6. března** dopsal Franta Novotný svůj nový román *Dryák*, konečně mohl vyslyšet fanoušky, kteří chtěli do románu rozepsat povídku z Imperium Bohemorum.

● **7. března** u Regenta stálé osazenstvo, Franta probírá s Honzou Pavlíkem svůj kacířský příspěvek na Star-con a domlouváme betačtení nedávno dokončeného *Dryáku*. Milan Fibiger nás poučil o výstavnickém podsvětí, včera byl na Burianovi.

● **8. března** u Franty Novotného krotíme zdivočelý Word, kterému se, jak jsme později zjistili, nelíbila dvojjazyčnost textu a hlavně asi implicitní jazyk dokumentu (maďarština).

● **9. března** dumám nad volnými stránkami Interkomu, když tu náhle v poště přistanou příspěvky Leonida Křížka (o Nikulino-vi) a Honzy Křečka (o anketě Sardenu).

● **10. března** posílám do Japonska povídky, které jsme s Jardou Olšou vybrali pro antologii Zlatého věku. Původně tak nebyla zamýšlena, ale Kiyomi mě upozornila, že většina povídek pochází z 80. let a z devadesátek je toho poskrovnu. Inu, starého psa novým kouskům...

Myslel jsem, že dnes dokončím Interkom, ale padne na to ještě pondělí.

Zdeněk Rampas

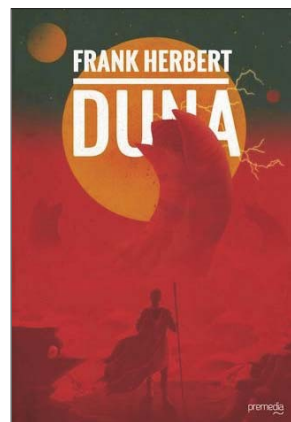
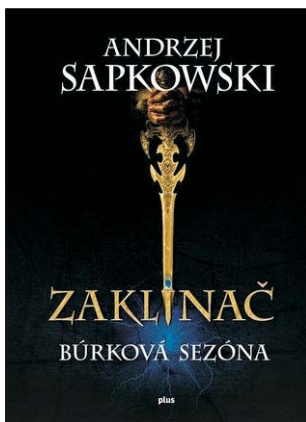
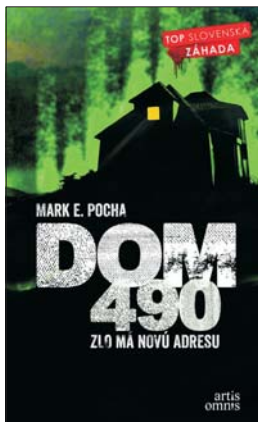
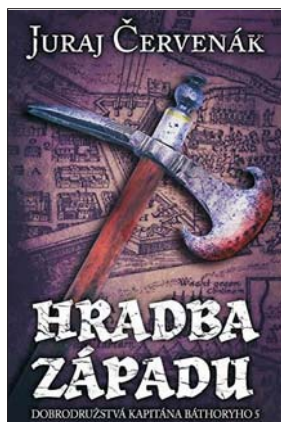
Odposlechnuto

Komentář pod článkem *Zahraniční imámové budou muset prokázat znalost naší řeči, plánuje německá vláda:*

I zahraniční imám si může přečísti Mein Kampf v originále!

Retrovtip

Lenin měl pravdu, socialismus se ukázal jako éra elektřiny: Do práce se chodí s odporem, na plat se čeká s napětím a dotknout se vedení je zakázáno!

Po vyškrtaní neplatných hlasov (dvojité hlasovanie, zle vyplnený hlasovací formulár) zostali v hre tri stovky hlasujúcich, ktorí rozdelili svoje hlasy nominovaným s takýmto výsledkom:

Najlepšia slovenská kniha

1. Hradba západu, autor Juraj Červenák (Slovart)
2. Dom 490, autor Mark E. Pocha (Artis Omnīs)
3. Priepasť, autor Jozef Karika (Ikar)

Najlepšia zahraničná kniha

1. Búrková sezóna, autor Andrzej Sapkowski (Plus)
2. Duna, autor Frank Herbert (Premedia)
3. Kroniky Amberu, autor Roger Zelazny (Tatran)

Najhoršia slovenská alebo zahraničná kniha

1. Chůťky upíra, autor Jakub Pokorný (e-book)

2. Na dušičky zomrieš, autor Mark E. Pocha (Hydra)
3. Priepasť, autor Jozef Karika (Ikar)

Za víťazstvo v ankete **Fantastická kniha roka 2018** teda virtuálne dekorujeme **Juraja Červenáka** a **Andrzeja Sapkowského**, ktorým srdečne gratulujeme a prajeme veľa ďalších literárnych úspechov. Veľa literárnych úspechov, nápadov, dobrej vôle a trpezlivosti prajeme aj **Jakubovi Pokornému**, lebo získať titul **Škoda slov** hádam stačí len raz.

Spomedzi hlasujúcich sme tiež vyžrebovali jedného šťastlivca, ktorý vyhráva balíček ESET Mobile Security. Je ním **Branislav Vanko** a ak do hlasovacieho formulára napísal správnu e-mailovú adresu, čoskoro si s ním dohodneme zaslanie jeho odmeny.

Všetkým hlasujúcim ďakujeme za ich priazeň, ktorú svojim obľúbeným autorom venovali. Veríme, že fantastické literatúre zostanú verní aj naďalej. **Fandom.sk**

Pár odpovedí na anketu Sardenu (I)

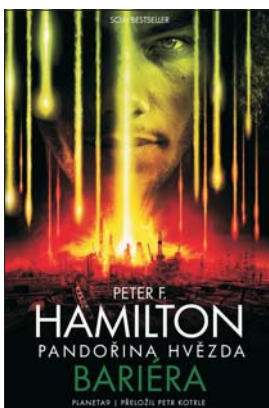
WOJTA BĚHOUNEK (trudomyslný čtenář a úplatný recenzent – Pevnost, XB-1)

Jiří Pavlovský (ed.): O krok před peklem (Epocha)

Kladivo na čaroděje uzavřelo první sezónu svých hororových eskapád. V rámci oslav tohoto malého vítězství nad magií i realitou vznikla antologie, která předkládá čtenářům střípky univerza, jež v našich luzích a hájích vznikalo bezmála šest let. Ač autoři přistupují k tématu obdobně, atmosféra jednotlivých příběhů se liší – jednou jde o bohapustou vyvrážďovačku s explicitními detaily, jindy o hrůzyplnou jednohubku, která by uspěla i u Alfreda Hitchcocka. Je v tom zkrátka úplně všechno. A je to skvělé.

Kristýna Sněgoňová: Krev pro rusalku (Epocha)

Nejlepší debut roku. Kristýna Sněgoňová překvapila jak po stránce stylistické, tak žánrové. Krev pro rusalku rozhodně není akční jízdou, autorčina síla tkví především v perfektně rozehrané psychologii postav. Hned v první kapitole navíc rozdává karty takovým způsobem, že

Peter F. Hamilton: Pandorina hvězda I: Bariéra (Planeta9, překlad: Petr Kotrle)

Poctivá space opera, jakých je dneska pomálu. Peter F. Hamilton na to jde sice ze široka, přes množství dějových linií a napříč různými lokalitami, ovšem zručně vtáhne čtenáře do děje, když před něj staví jednu záhadu za druhou. Zároveň nenápadně odkrývá karty ústředního konfliktu a jakoby mimoděk produkuje naprosto fantastické scénérie, jež se nesou v duchu těch nejlepších kousků z kánonu hard science fiction. Slabinou je pouze useknutý konec, který vysloveně žadoní po okamžitém otevření druhé části.

Odposlechnuto

Muži jsou jako puchýře, ukážou se, až když je všechna práce hotová.

Nikdyuš: Zkoušky, jež podstoupila Morrigan Crowová

Zimořská republika je zvláštní místo, kde Nebeský orloj odměňuje věky světa. A kdo měl smůlu, že se narodil poslední den věku, je prokletý, takže v den svých jedenáctých narozenin zemře. To se přihodilo také naší hrdince. Je to zápleтка docela nápaditá, ale vzhledem k náročnosti svého tématu i obtížná. Jenže na poznávání úplně neznámého prostředí očima hlavního hrdiny je vždycky něco trochu magického a autorce Jessice Townsendové se tento pohled daří zprostředkovat výborně. Myslím, že obtížné – a dnes zbytečně devalvované – téma smrti se jí podařilo zvládnout dobře, takže brzy získáme dojem, že v *Nikdyuši* můžeme být svědky nejen čehosi originálního, ale i opravdového.

Ukazuje se to na způsobu, kterým ke své věru neutěšené situaci přistupuje hlavní hrdinka. Když Jana Drtilová a František Koukolík publikovali svoji knihu *Vzpoura deprivantů*, jako jednu z pro mne zvlášť zajímavých informací uvedli, že existují děti, které jsou přirozeně odolné proti deformaci charakteru nenormálností vnějšího prostředí. Myslím, že jeden z důvodů naší víry v příběhy je právě naděje na existenci podobných hrdinů. Morrigan Crowová se narodila nejen do fatální situace, ale i do neochvějně nevstřícného prostředí, a obě skutečnosti zcela deformují mezilidské vztahy v jejím okolí. Přesto si zachovává jakousi lapidární realističnost a vnitřní integritu. Víme, že jestli se pokusí svoji situaci nějak změnit, neobejde se to bez kompromisů a patrně ani bez obětí. V moderní beletrii je zvykem detailně analyzovat, jak u hrdiny došlo k duševnímu zmrzačení, tedy jak se z něj stal deprivant. Jenže i přesná analýza neúspěchu je pořád neúspěch, kdežto my doufáme v mnohem víc. Vyzýváme imaginaci a povoláváme fantazii, aby nám ukázaly, že je lepší zaplatit vysokou cenu strachu a utrpení, než abychom ztratili svoji duši.

Je proto zvláštní, že autorka *Nikdyuše* z této vysoké, ale velice dobře rozehrané hry hned v úvodu knihy prchá. Hlavní hrdinka prchá doslova, utíká před hrozící smrtí, čímž se v tajemného, potměšilého, ale velmi dobře založeného světa, kde jsme se s ní seznámili, ocitáme ve sledu výstředních reálií a pitoreskních epizod. Z prostředí, které bylo pochmurné, protože se v něm tamní lidé sice o něco snažili, ale byli vedeni příliš omezeným pohledem, odcházíme pryč s pomocí průvodce, který nám sice přináší naději, ale je výstřední a bezstarostný a nezodpovědný. Mně to nepřijde úplně jako zlepšení, protože lidé, kteří se snažili, ale neuspěli, jsou nahrazeni postavou, která má sice úspěch, ale těžko si představit, že by se na ni šlo spolehnout. Nevím, zda se autorka snažila situaci odlehčit nebo jaké přesně měla záměry, ale podle mne jsme si moc nepomohli: z omezenosti jsme se dostali k nezodpovědnosti, což je podobně nedospělé, ale méně věrohodné – nebo to tak alespoň docela dlouho vypadá.

Změna na sebe navíc bere velmi vizuální podobu, oproti úvodní klasicky vyprávěné části najednou jako by někdo zamával smlouvou na filmovou adaptaci se štědrými dotacemi na speciální efekty. Výborné načasování, postupné poznávání, pomalé odhalování, to všechno je náhle nahrazeno souvislým

proudem obrazů, které neposkytují příliš prostoru na přemýšlení nebo složitější emoce. Autorka si podobným způsobem dokáže velmi rychle vytvořit nové prostředí, svobodný stát *Nikdyuš*, kam moc kletby posledního dne věku nesahá. Ale současně tím skokově snižá věrohodnost svého světa. Dávalo by smysl, kdyby nové prostředí ustanovovalo nějakou svébytnou groteskní logiku, tedy kdyby autorka cítila na nějaký specifický, ale parciální prožitek. Zařadila by se tak do zavedené tradice fantastických příběhů proslavené E. T. A. Hoffmannem či Lewisem Carrolllem a mohla by představovat její vítanou modernizaci.

Jenže tak tomu není a já se domnívám, že *Nikdyuš* vděčí za mnohé *Harrymu Potterovi*. Autorka se to nesnaží nijak skrývat – a vydavatel se to od volby překladatele po grafickou úpravu knihy snaží co nejvíce neskrývat –, takže bude možná nejlepší vyjít od toho, za co vděčíme J. K. Rowlingové. To je téma na dlouhou esej, ale pro potřeby tohoto zápisku si vystačím se dvěma postřehy.

Předně se třetina do tématu, které bylo téměř ve vzduchu. Všichni tušíme, že kdyby se dneska měli kouzelníci nějak vzdělávat ve svém oboru, neobešlo by se to bez školy. Několik pokusů na to téma vzniklo už dříve, ale všechny byly příliš povrchní, ne-li přímo hloupé, nebo naopak přehnaně pitoreskní, tedy na úrovni zábavných hříček. Paní Rowlingová tohle téma vzala vážně a poměrně seriózně ho promyslela. Zasloužený úspěch by za to ovšem nesklidila ve stejné míře, kdyby toto dětské téma navíc nepoužila v důsledku velice dospělým způsobem. Opravdoví lidé u ní z vážných důvodů prožívají skutečné události hluboce ovlivňující jejich životy. Jako spisovatelce jí lze vyčítat široké spektrum nedokonalostí od stylistiky přes kompozici po ideologii, ale protože objevila výborně neobsazené místo a nebojácně ho naplnila vážně míněným prostředím, které si zasluhuje náš zájem, plným postav, které si zasluhují naši starost, slavně uspěla. A její úspěch ukazuje, jak moc nám vlastně chybí, aby vyprávěči příběhů brali svá díla vážně. Aby vyprávěli tak dobré příběhy, že by v ně sami jako dospělí lidé dokázali skutečně uvěřit.

Na samém začátku knihy není inspirace J. K. Rowlingovou ještě přímo viditelná. Z hlediska prostředí a zápletky začíná *Nikdyuš* svébytně. Jessica Townsendová si literární prostor ne našla, musela ho od počátku vytvořit a povedlo se jí to věrohodně. Kromě nového světa, který má zajímavé reálie, nejasné zákonitosti a neznámou metafyziku, poznáváme i neutěšené způsoby, jakými lidé okolo hlavní hrdinky reagují na její děsivou situaci (myslí si navíc, že prokletí nosí smůlu). Podobně námět sociálně odstrkovaného mladého člověka čelícího smrti je pořád dostatečně všeobecný, než aby musel nutně prokazovat potterovskou inspiraci. Potíže je v tom, že Jessica Townsendová se rozhodla opírat nejen o zcela abstraktní struktury, které její předchůdkyně ve svých knihách připomenula, ale použila i celou řadu konkrétních postupů, které k vybudování svého příběhu použila.

Není cílem mapovat potterovské paralely ani vykládat zápletku, ostatně potterovské paralely jsou hojné a snadno rozpoznatelné, zatímco příběh si určitě radši přečtete sami. Pro lepší pochopení uvedu jen konkrétní příklad. Potterovský cyklus je založený na schématu, kdy každé knize odpovídá jeden rok. To je přirozený rytmus, protože i když se pro příběh významné události dějí jen několikrát za rok, je jasné, co hrdinové dělají mezi tím – chodí do školy. Čtyři zkoušky, které podstupuje Morrigan Crowová, jsou také rozloženy do jednoho roku, ale není pro to vůbec žádný důvod. Autorka pak má velkou potíž vymyslet, co hlavní hrdinka celou tu dlouhou dobu dělá, takže jen neurčitě přiznává, že se bezcílně poflakuje. Nevadí mi, že by tím snad – na rozdíl od paní Rowlingové, kde se každý rok musí tvrdě studovat na závěrečné zkoušky – kazila mládež, protože poflakovat se zvládneme i bez názorných příkladů a literárního ospravedlnění. Ale kniha tak nezíská žádný přirozený rytmus, který by vyplýval z ní samotné. Kopírování potterovského schématu je tady nejen úplně zbytečné, ono dokonce věrohodnosti knihy přímo škodí.

Jestliže vlastní fantazie vedla Jessicu Townsendovou směrem ke grotesknímu světu *Alenky* a podobných knih, obrací se pod vlivem *Harryho Pottera* k příběhu, který má realističtější ambice. Na tom není vůbec nic špatného, spíš naopak, protože příliš specifické fantazijní světy můžou být sice okouzlivé, ale přece jen bývají ve své výstavbě přehnaně svévolné (přinejmenším pro potřeby autenticky působících příběhů). Zvykli jsme si, že paní Rowlingová používá silné obrazy. Jenže u ní jsou obvykle něčím podložené a často dobře rozmyšlené. Cesta na lodičkách v prvním ročníku stojí na zavedeném motivu očekávání a odhalování, tedy postupného poznávání. Neviditelní koně, kteří vozí studenty vyšších ročníků, nejdříve vypadají jako bezvýznamná dekorace, ale vykloubou se z nich testrálové, kteří se zapojí do příběhu. Bradavická Velká síň není působivá primárně tím, jak vypadá, i když je jistě velkolepá, ale tím, co v ní prožijeme. Jinak řečeno, tyto obrazy jsou silné, protože jsou významné. Zdá se mi, že to si autorka *Nikdyuše* dostatečně neuvědomuje. Takové skákání na deštnících ze střechy hotelu Deucalion, které proniklo na obálku knihy, je efektní, ale význam toho činu je pouze tvrzený, takže podobný obraz, jakkoliv mu může naše fantazie pomoci, zůstává poměrně hluchý.

Zajímalo by mě, jak celý ten nikdyušský projekt vznikl. Cítila se autorka ve své prvotině natolik málo sebevědomá, že si půjčovala potterovské postupy, i když její knize vlastně nevyhovují? Byly za tím komerční obavy vydavatele, který v nic jiného než v potterovský recyklát nevěří? Jsou lidé *Harry Potterem*, aniž by si to uvědomovali, natolik zaslepení, že ztratili

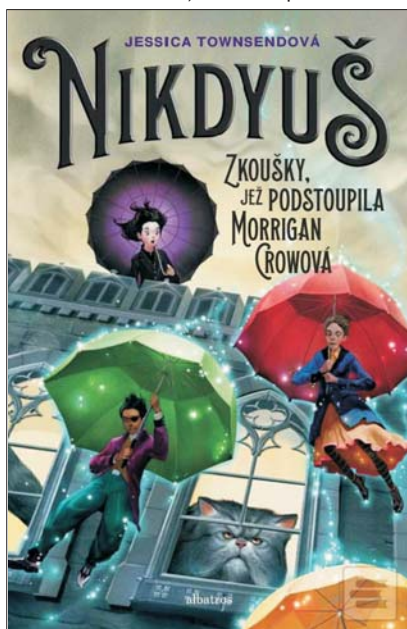
soudnost a nepamatují si, že existovaly i jiné výborné knihy? Nebo to byl od počátku hamizně vypočítavý plán, který se „jen“ neplánovaně zvrtnul v cosi svébytného? Každopádně je zvláštní, jak málo lidí, kteří výjimečnost *Harryho Pottera* uznávají, chápou, proč a čím je to pozoruhodná kniha.

Ať už to bylo jakkoliv, výsledné problémy našťastí nejsou fatální. Ledabylý způsob, jakým je *Nikdyuš* budován, je potíž, kterou autorka bude napravovat až do konce knihy, aniž by se jí podařilo navrátit se na úroveň precizní a bezprostřední přesvědčivosti z jejího počátku. Autentický příběh ale postupně začíná převažovat nad vnějšími schématy. Některé realie mají

v příběhu svoji funkci nebo se alespoň objevují opakovaně, takže získají na přesvědčivosti. Postavy dostanou elementární psychologii a ukazuje se, že ve skutečnosti mají racionální pohnutky a pravděpodobně se věnují vážné agendě, kterou zatím neznáme. Zápletka není založena jen na našem podivování se, má svoje předvídatelné zákonitosti, které umožní několik docela hezkých point. Postupně se odhalují některá zasatá tajemství, která slibují tvořit zajímavý celkový příběh celého cyklu. Zdá se, že by svět mohl mít za poněkud groteskním tělem smysluplnou metafyziku. Jinak řečeno, vypadá to, že by příběh mohl mít svoji duši, která nakonec převáží nad nedostatky těla. Přes občasné pochybnosti, jejichž podstatu jsem se snažil postihnout, se kniha čte velice příjemně a nepůsobí jen jako spotřební příběh.

Otázka, zda má být autorka považována za velmi šikovného epigona, nebo zda vytvořila něco originálnějšího, není ještě jednoznačně rozhodnuta. Určitě opisovala, ale šance, že vytvoří něco hodnotného, je slušná. Její svět by mohl být dostatečně opravdový, abychom do něj vložili důvěru a zaujetí takovým způsobem, že by šlo nápadně vnější podobnosti s jistou úspěšnou knihou přejít jako podružnosti. Rád bych se proto ještě zamyslel nad okolnostmi, za kterých by se jí mohlo podařit uspět.

Vyhrocenou a originální existenciální situaci, v které jsme hlavní hrdinku zastihli na začátku knihy, se Jessica Townsendová rozhodla nezužítovat. Ze složitějšího motivu kletby posledního dne a reakcí na ni se po většinu knihy stává vlastně jen opodál číhající hrozba smrti, neuspěje-li Morrigan Crowová ve zkouškách, které musí absolvovat, aby směla zůstat v bezpečí *Nikdyuše*. Je to, co zůstalo, prostým dobrodružným příběhem, nebo se na pozadí peripetií odhaluje nějaké jiné, srovnatelné nosné téma? Cyklus knih má zjevně naplánovaný svůj průběžný příběh a část z něj se jako součást pointy dozvíme už zde, přesto však zatím úplně spolehlivě usuzovat nejde. Zatím se mi však zdá, že by se v knize podobně silné téma objevit mohlo. Chtěl bych proto naznačit, jakým způsobem by kniha,

kteřá je patrně zamýšlena jako populární zábava pro mládež, mohla v dalším plánu netriviálně reagovat na zvláštní stav současného světa.

Dnešní politika nás staví do podivné situace: nezávisle na tom, jak se jako jedinci morálně chováme, je nám za vinu klade no mnohačetné zneužívání světa v oblasti rasové, sociální, hospodářské, ekologické a kdovíjaké další. U nás se na to ještě většinou dokážeme dívat jako na groteskní kuriozitu, ale mám podezření, že západní společnost už je tímto souhrnem podivných vin do značné míry paralyzována. Trochu mě překvapuje, jak neuměle přítom tento stav zatím umělecká tvorba reflektuje. Ať už jsou tato obvinění pravdivá nebo ne, autoři je většinou používají jen zcela doslovným, tedy příliš banálním a ve výsledku proto dramaticky neplodným způsobem. Skoro chybí tvůrčí, specificky umělecká transformace do hutnějšího a dramaticky ucelnějšího tvaru, neboli do čehokoliv, co by snad mohlo mít nějakou neangažovanou, nadčasovou hodnotu.

Na problém „chudoby“ není dlouhodobě správnou odpovědí, jak více ušetřit, ale jak více vydělat. Proto ani náš současný problém není primárně otázkou, jak méně spotřebovávat. Každá společnost okolní prostředí nějakým způsobem transformuje tím, že něco spotřebovává a něco vytváří. Měli bychom se proto ptát, jak svými životy vytvářet něco, co má dostatečnou hodnotu, abychom vlastní náklady na život dokázali považovat za spravedlivé. Dnes módní snaha zanechat co nejmenší stopu vede v konečném důsledku k sebepopření, což je příliš triviální řešení. *Nikdyuš* se podobnými otázkami – pochopitelně – nijak nezaobírá, ale přesto mi přijde, že by nejistotu, kterou vytvářejí, určitým způsobem reflektovat mohlo. Jeden ze směrů, kterým by se příběh mohl odvíjet, je totiž zjištění, že tamní lidská společnost se nachází ve stavu zadlužení vůči světu.

Jedním ze zatím okrajových motivů knihy jsou jakési potíže s *divinovou energií*. Víme o ní zatím jen velmi málo, ale je zřejmé, že nějak fundamentálně souvisí s fungováním celého tamního světa i s řadou jeho zvláštností. Budou-li moje naděje oprávněné, nešlo by o alegorii k vyčerpání ropy a znečištění ovzduší. Fantastická literatura je výborná v tom, že docela snadno dokáže i skutečnosti přesazné – ať už přirozeně zásvětné, nebo otevřeně metafyzické – učinit přímou součástí příběhu. Potíž s dluhem vůči světu, který je nám dnes přičítán, podle mne spočívá v tom, že je vykládán redukovane, tedy přepjatě materialisticky. Umění by ho proto mělo ukázat věrněji: jako existenciální zadlužení. Speciálně fantasy je přítom žánr, kde se podobný stav nemusí zobrazovat žádnou složitě budovanou psychologií. Mechanismy literárního světa lze poměrně snadno založit tak, aby něco podobného obsahovaly přímo, tedy jako svého druhu fyzikální realii. Něco takového se kdysi fascinujícím způsobem povedlo Philipu Pullmanovi v trilogii *Jeho temné esence* (knihy *Zlatý kompas* a následující). Ten svůj příběh ovšem nakonec úkladně zavraždil, když nesledoval vnitřní logiku imaginace, ale podlehl dnešní ideologii nutného neúspěchu. Já ovšem na pedagogickém znásilnění závěru jeho příběhu žádnou hodnotu neshledávám.

Zde zatím situace vypadá přece jen nadějněji. Ohrožení života, kterému je hlavní hrdinka vystavena, by nemuselo být

jen tělesné, tedy na úrovni dobrodružného příběhu. Mohlo by se vrátit i jako přesazný motiv, otázka, zda a proč se člověk pod tlakem stane nebo nestane deprivantem. Nechci autorčiny záměry předjímat, ale zajít by šlo ještě dále, k motivu transcendentnímu, protože ve stavu existenciálního zadlužení se vlastně nachází i Morrigan Crowová tím, že se jí podařilo uniknout osudu. Tematické spojení zadlužení a smrti má v naší kultuře silné, až archetypální zakotvení v legendě o Faustovi. Mimochodem, faustovská paralela by zajímavým způsobem mohla vysvětlit náhlý zvrat v tempu vyprávění, nad kterým jsem se pozastavoval. Součástí většiny příběhů je Faustův bezdůvodný a divoký *magický let*, který následuje hned po uzavření smlouvy s d'áblem.

Otázka, jak máme prožít svůj život, aby nakonec stál za drastické kompromisy, které člověk musí udělat, aby se dokázal vyhnout smrti, v nás dodnes rezonuje. Odpověď je dobře známá: žádná hodnota, která by podobný obchod ospravedlnila, neexistuje. Faustovský mýtus je navzdory vši své pohanské malebnosti založen na pevných křesťanských základech: smrt je následkem dědičného hříchu, a ten nelze odestát. Přestože je odpověď známá – a naše zkušenosti ji opakovaně potvrzují –, ono pokušení je stále živé, jak ukazují třeba všelijaké debaty o možnostech moderních technologií (nezřídka reflektované i ve sci-fi románech). Legenda o Faustovi už je možná příliš kulturně zažitá, což její účinek oslabuje, a obsahuje archaické rekvizity, což může umenšovat její přitažlivost, takže by nebylo marné, kdyby Jessica Townsendová námět zadlužení a smrti zpracovala nějakým specifictějším, pro moderní potřeby rozvinutějším způsobem. Konečně, oba největší fantastické příběhy naší doby ve svém jádře přesně na tomto tématu participují – a nezdá se, že by ho Tolkien a Rowlingová svými knihami vyčerpali.

Stav, ve kterém se kauza *Nikdyuš* nachází po prvním svazku, jde nakonec popsat celkem jednoduše. Na jednu stranu je kniha opravdová v tom, že nelíčí svět jako dobrodružné místo, které je ovšem v zásadě bezpečné pro nedospělé lidi, jak je často zvykem v dnešních příbězích určených primárně nedospělým lidem libovolného věku. To mi přijde jako nadějně, protože to znamená, že by z řady knih nakonec mohlo vzniknout něco trvale hodnotného. Na druhou stranu řada nečekaných kompromisů i zbytečných, nevynucených chyb vzbuzuje pochyby, zda si autorka vlastně uvědomuje, co dělá, případně co by měla dělat. Zda jen vedena intuicí měla štěstí, které se jí ovšem nemusí podařit dále rozvinout, nebo zda zatím jen nemá dostatek autorského sebevědomí, což by úspěch prvního dílu mohl napravit. Nezbývá než si počkat na díl následující – a já se na něj rozhodně těším.

Jiří Grunt

Jessica Townsendová: *Nikdyuš – Zkoušky, jež podstoupila Morrigan Crowová, Albatros, 2018, překlad Vladimír Medek, 464 str., 299 Kč*

Odposlechnuto

Muži se navzájem urážejí, ale nemyslí to vážně, kdežto ženy si navzájem vyměňují komplimenty, a také to nemyslí vážně.

Korzárský křižník Thor: Na bouřlivých vlnách proti čínskému námořnictvu

Pokud jste ještě nečetli kultovní dílo Františka Novotného o námořní válce budoucnosti, pak je právě teď možná správná chvíle to napravit.

Leckoho v mém okolí to docela překvapilo, ale navzdory své profesi a zájmům jsem se teprve nedávno zařadil mezi ty, kdo přečetli slavný román *Křižník Thor*. Měl jsem ho sice už dlouho, jenže znáte to, spousta práce a spousta jiných věcí, takže teprve letos se mi podařilo se k tomu posadit a tu úžasnou knihu přelouskat. Čtenářský zážitek to byl skutečně skvělý a jen potvrdil, že *František Novotný* se v české literatuře řadí na absolutní špičku. To teď konstatuji nejenom jako čtenář, ale také jako znalec a fanda vojenství, protože i z tohoto pohledu by *Křižník Thor* snesl srovnání s nejlepšími světovými techno-thrillery.

Kombinace hned několika žánrů

Křižník Thor by mohl být typickým „námořním románem“ („sea novel“), jak se označuje žánr knih, v nichž sledujeme osudy posádky lodě na složité a nebezpečné pouti po oceánu. Autor si však hraje i s politikou a válečnou fikcí a přidává i pěknou porci psychologie, takže výsledná knížka je vlastně takový psychologický námořní techno-thriller. V žádném případě tak nejde o cosi, na co bychom v české literatuře naráželi každý den, ovšem Novotného znalosti vojenství a historie a jeho zkušenosti námořního kapitána jej činily pro sepsání takové knihy povoláním více než dobře.

Hned začátek knihy vrhá čtenáře přímo do žhavého děje, a proto nejdřív téměř netuší, co se děje, kdo je kdo a o co jde. Po šokujícím úvodu se vracíme o nějakou dobu zpět a očima hlavního hrdiny, programátora *Tomáše Hornycha*, začínáme nahlížet do světa někdy na konci 30. let 21. století. Tady se projevuje přesah do dalšího žánru, a to do „post-apo“, jelikož je to svět, který téměř zešlehl. Západ zkrachoval, USA se přestaly starat o bezpečnost oceánu a poté se rozpadly, Evropa živoří, kdežto rudá Čína expanduje. Asie se změnila ve válečné pole, na němž čínské divize nedokáže nikdo zastavit, Evropu dusí ruský a čínský ekonomický tlak a světové oceány se mění v ráj novodobých korzárů a pirátů.

Mezi ty se shodou náhod dostane i *Tomáš Hornych*, záhy však zjišťuje, že to možná úplná náhoda nebyla a že se zapletl do velmi složité hry, ve které jde o daleko více než o osud desí-

tek námořníků na jedné válečné lodi, byť je tou lodí ode dna po stožár ozbrojený *raketový křižník Thor*. Ale proč vlastně Thor? Protože kapitánem je v důsledku událostí *Tomáš Hornych*, který se rozhodne, že když mu osud přihrál takový úžasný „dárek“, je nutno toho využít a pořádně zatopit čínskému námořnictvu, i kdyby to měla být poslední věc v životě. Thor vyplouvá do války.

Podivná aliance proti rudé Číně

Kromě severského boha Thora ale tohle novodobé pirátské plavidlo chrání i velká sbírka bohů dalších. Novotný totiž nijak neskrývá mínění, že největší hrozbu pro svět reprezentuje totalitní komunismus ve spojení s lidským, ekonomickým a vojenským potenciálem Číny. Tváří v tvář tomuto nebezpečí by tedy měli na všechny své spory zapomenout a spojit síly křesťané, židé a muslimové, což je přesně to, co se v knížce stane, protože posádka Thora tvoří opravdu pestrá směs bílých, černých, žlutých a jiných tváří. Dohodu o korzárské operaci podepisují Evropané se súdánskými muslimy, v utajení ji podporuje

Lod' *DDG 116 Thomas Hudner*, v pořadí 66. torpédoborec z třídy *Arleigh Burke*

izraelský Mossad a na stožáru Thora se třepetá zelená vlajka, jakou kdysi používal slavný osmanský korzár *Chajreddín Barbarossa* a na níž je umístěna i tzv. Šalamounova pečeť, takřka shodná s Davidovou hvězdou.

Tohle vlastně odráží jeden typický rys žánru námořních románů, a sice fakt, že na oceánu většinou nezbývá prostor pro nějaký rasismus. Oceán je totiž nemilosrdný a rvát se s ním musejí všichni společně, jinak prostě nemají šanci. To platí na malé kocábce stejně jako ultramoderním válečném stroji, jaký představuje křižník *Thor*, původně křižník amerického námořnictva *CG 117 Rufus C. Herring* třídy *Michael Murphy*, ještě před tím torpédoborec téhož jména třídy *Arleigh Burke*. Novotný totiž popisuje scénář, v němž slábnoucí US Navy přefadí nejlepší torpédoborce mezi křižníky, takže se změni název třídy i číselná označení.

K hlavním soupeřům křižníku Thor patří v knížce čínské torpédoborce Typ 052C

Samozřejmě se ale podíváme i na další lodě, mj. na palubu letadlového nosiče *George H. W. Bush*, v románu se objeví také např. ruské fregaty a samozřejmě i široké spektrum čínských válečných lodí, proti nimž Thor bojuje zoufalou, ale odhodlanou válku. Pohled na zprávy z reálného světa ostatně napovídá, že rostoucí síla čínské flotily rozhodně nepředstavuje pouze románovou fikci.

Supermoderní „hračky“ ve válce

Právě adrenalinové popisy bojových scén patří k nejsilnějším stránkám knihy, ačkoli Novotný opakovaně dokazuje, že mu není vůbec cizí ani spekulování o politických scénářích, nečekaně hluboké psychologické analýzy a v neposlední řadě dost explicitní sexuální scény (což ostatně předvedl již ve svém kultovním cyklu *Valhala*). A kromě toho se samozřejmě „vyžívá“ v tom, aby čtenáře opravdu důkladně seznámil s křižníkem a různými jeho zbraňovými, senzorovými a dalšími systémy. Není tudíž vzácností, že vyprávění napínavého děje třeba i na několik stran přeruší odborně působící, avšak našťástí i laikovi (většinou) srozumitelné technické pasáže. Je rozhodně doporučeno se jimi „prokousat“, neboť všemožné technické „vyčtyávky“ sehrávají v ději důležitou úlohu a nejednou značně přispívají k rozuzlení zápletek.

Novotný si zasluhuje velkou pochvalu mj. za prognózu rozvoje robotických prostředků, protože v knize se objevuje mj. několik bojových robotů či kybernetický hmyz, což už v současnosti není sci-fi, nýbrž čirá realita, jelikož podobné „hračky“ se již

zkoušejí. Z dalších futuristických technologií lze uvést mj. holografické maskování nebo laserový kanon, byť snad největší prostor dostávají raketové zbraně Thora. Do bojů zasahují nejen obligátní typy jako protiletadlové střely *Standard SM-2*, ale také méně známé zbraně, mj. raketová torpéda *RUM-139 VL-ASROC*.

Nechybí ani slavné střely *Tomahawk*, u kterých se autor (podobně jako u torpéd) takřikajíc „nebojí“ ani nukleární verze, a tudíž nastane i několik (jak tomu hrdinové decentně říkají) „áčkových“ výbuchů. Jisté je, že milovníci moderních vojenských technologií si tu přijdou na své, takže snad Novotnému odpustí

i některé záležitosti, jež se od reality poněkud odchyľují, ale v zájmu stavby zápletek a spádu děje jsou (jako autorská licence) zkrátka nezbytné.

Pár slov o pirátech a korzárech

Další silnou stránkou Novotného tvorby obecně a Křižníku Thor konkrétně je spousta odkazů, které potěší znalé čtenáře, protože se vztahují k reálné historii i k různým kulturním dílům. To lze v podstatě říci i o celém konceptu korzářského křižníku. Ačkoliv to může vypadat bizarně, zcela určitě nejde o nerealistický výmysl, a dokonce lze předpokládat, že pokud by se současný světový řád rozložil, dal by se vzestup novodobých pirátů a korzářů očekávat. Koneckonců by to zapadalo do trendu „privatizace“, jenž se už výrazně projevuje i ve vojenské a bezpečnostní oblasti, takže soukromé subjekty přebírají stále více toho, co tradičně příslušelo státům.

V knize se vyskytují také ruské válečné lodě, např. fregaty Projekt 11661 Gepard

Plavidlo **DDG 54 Curtis Wilbur** při odpálení protiletadlové rakety **Standard SM-2**

Pokud zabrousíme do historie, pak zjistíme, že „klasický“ pirát s černou vlajkou, šátkem, papouškem a dalšími proprietami, který morduje a loupí, na co přijde, je jistě zajímavý archetyp, ovšem ve skutečnosti fungovalo tohle „řemeslo“ často úplně jinak. Je navíc nutno odlišovat takového piráta od korzára, což byl svého druhu „soukromý podnikatel“, vlastně žoldnér, který pracoval pro vládu určité země, měl na to potvrzení (tzv. korzářský glejt) a na základě toho vedl bojové operace proti lodím či městům nepřátel. V případech zajetí měl (přinejmenším teoreticky) právo, aby se s ním zacházelo jako s válečným zajatcem, zatímco „klasického“ piráta čekalo klasické pověšení na ráhne.

Korzáři sehráli důležitou roli i v řadě historických konfliktů. Hodně známa je jejich účast ve válkách Anglie a Španělska (a třeba slavný **Sir Francis Drake** zpočátku nebyl nic jiného), naopak daleko méně se třeba ví, jak zásadně přispěli ke zrození USA, jelikož díky glejtům od Kongresu se stali pro Američany „námořnictvem“, které pak dramaticky poškodilo Anglii a znemožnilo jí přesunovat posily. Někteří experti jdou až tak daleko, že tvrdí, že válku za nezávislost vyhráli pro Ameriku de facto právě korzáři.

Obranu křižníku **Thor** proti čínským protiletadlním střelám zabezpečují mj. vysoce účinné rakety **krátkého dosahu RIM-116 RAM**

Co dokázaly „pomocné křižníky“

Přestože tradice těchto „soukromníků“ („privateers“) během 19. století z většiny zanikla, stále se užíval termín „korzár“, ovšem v jiném významu. Označovala se tak válečná plavidla, jež se sice řadila do sestav válečných námořnictev států, ale vydávala se na víceméně samostatné, často velmi dlouhé plavby, při nichž škodila námořní dopravě nepříteli. Zapadala by tam tedy např. slavná konfederáčnická **CSS Alabama**, avšak nejčastěji se toto slovo vyskytuje v souvislosti s tzv. pomocnými křižníky (Hilfskreuzer) německého loďstva v obou světových válkách.

Jednalo se o přestavěné civilní lodě, jež dostaly výzbroj a potom se vydávaly na „volný lov“. Legendární plavidla jako **Seedler**, **Kormoran** či **Atlantis** způsobila Dohodě, resp. Spojencům škody, které se nedají popsat jinak než jako šokující. (Zájemcům velmi doporučujeme knihu, kterou napsal **Ivo Pejšoch** a která se nazývá příznačně **Němectí korzáři**.) Vedle toho se jako „korzáři“ někdy označovaly i samostatně operující lehké křižníky (např. za první světové války **Emden** či za té druhé **Admiral Graf Spee**), které si také připsaly pozoruhodné množství úspěchů.

A tady už se jasně ukazuje spojitost s románovým Thorem, který funguje spíš jako „soukromá“ loď, ačkoli se těší utajené podpoře států z řad soupeřů Číny. Typický pirát dneška je zkrachovalý rybař ze Somálska s AK-47 v ruce a motorovým člunem,

ovšem nezapomínejme, že korzáři kdysi měli výzbroj plně srovnatelnou s loďstvy velkých říší, a proto s jejich válečnými loděmi mohli vést vyrovnané boje.

Ačkoli je tedy křižník **Thor** (samozřejmě) místy přehnanou románovou fikcí, vůbec nepřehání v tom, že by jedna kvalitní válečná loď se schopnou osádkou mohla způsobit daleko silnějšímu nepříteli vážné problémy. Zbývá tedy pouze doufat, že pouhou fikcí zůstane scénář budoucnosti, který **František Novotný** představil.

Lukáš Visinger / www.radiodixie.cz

Kniha je již rozebraná, ale můžete ji získat v elektronické podobě na webu www.kosmas.cz/knihy/189253/kriznik-thor/ nebo na PalmKnihách.

Ve stínu katastrofy*

V roce 2017 editoři Leoš Kyša a Boris Hokr přinesli světu antologii *Ve stínu Říše*, která byla dobře přijata čtenářsky i recenzentsky. I proto se nejspíše mateřské nakladatelství Epoque rozhodlo projekt posunout dále novou antologií nazvanou *Ve stínu apokalypsy* stejných editorů, která vyšla na konci roku 2018, aby se nepochybně stala častým vánočním dárkem.

Kvalita každé antologie stojí hlavně na editorech, neboť to jsou oni, kdo vybírají autory a kdo by měl povídky redakčně zpracovat, proto je antologie právem i spoludílem obou editorů, nejen jednotlivých autorů povídek. Je třeba říci, že kvalita povídek je silně nevyvážená (snad odráží rozdílné vkusy obou editorů?) a osciluje výrazně oběma směry. Kniha je vybavena relativně skromnou předmluvou a medailonky autorů, každý z autorů svou povídku uvádí stručným textem.

Kniha je rozdělena formálně na dvě části: zatímco v první části jsou povídky, které se odehrávají přímo za kataklyzmatu, v druhé by měly být ty odehrávající se ve světě, kdy se prach katastrofy již usadil a nějak funguje nový svět – toto dělení ale není vždy důsledné a některé povídky by stejně dobře mohly být přesunuty do jiné sekce, než ve které jsou.

K jednotlivým povídkám:

Dílo *Devět životů* Markéty Klobasové je, jak sama říká, ze světa katastrofy, která již proběhla, totiž z Velké války a následné epidemie španělské chřipky, v zásadě tedy není v tématu, jak by se dalo očekávat. Má atmosféru působivě tísnivou, je snad až škoda zavádět egyptské motivy do evropské války, mohlo se vystačit s evropským motivem, smrtících bůžků a kultů má Evropa na rozdávání. Škoda také, že do role kurýra německé armády neobsadila toho nejslavnějšího, který se silně autorsky podílel na rozpoutání toho dalšího kataklyzmatu v řadě.

I druhá povídka *Pro pár kryš šel bych světa kraj* Martina D. Antonína není pravým příběhem z prostředí zrušiči konce světa, ale spíše povídkou o tom, jak hrdina s velkým H může tento konec nechtěně vyvolat jen tím, že se začne chovat jako člověk. Je psána v odlehčeném tónu zkušenou rukou a snad ta kapka humoru odlehčuje jinak nesnesitelnou velikost Hrdiny a vyprávěče v jedné osobě, které je v jiných povídkách v antologii často nesnesitelná.

Pravé prostředí tragické světové katastrofy vlastně přináší až povídka *Křížáci jdou do nebe* Milý Lince z paralelního středověkého světa zachváceného děsivým morem a invazí „čertů“. Povídka má atmosféru, ale je až příliš přetížená motivy, které se na krátké ploše nedají plně využít, jsou vhodnější pro román.

Jedna z nejzajímavějších povídek je nazvána *Muž, který*

psal dopisy Dalibora Váchy a také se vymyká z běžného chápání apokalypsy, ač musíme přiznat, že představa ČSLA okupující Washington je vpravdě sama o sobě děsivá. Povídka má atmosféru zmaru dobře prokreslenou a je příjemně čtivá.

Zákon smyčky Oskara Fuchse je povídkou, která je do kataklysmatického světa zasazena tak volně, že v něm vlastně ani být nemusela, spíš byla do něj přenesena, aby splňovala tematické zadání antologie. Hustokulhánkovský hrdina/vyprávěč čelí domorové kletbě v Grónsku a povídka tím hustokulhánkováním trpí, ač jinak je napsána svízně a motiv pronásledovatele a smyčky je využit výborně.

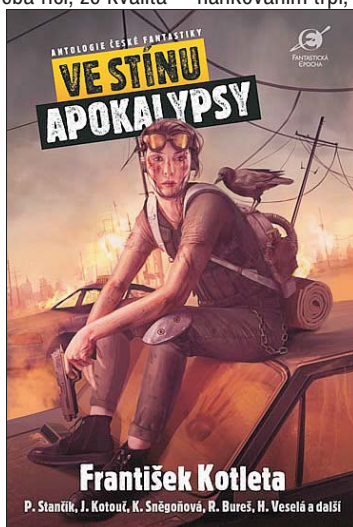
Mluvíme-li o kulhánkování jako o technickém termínu pro jistý druh stylu či snad celého žánru, pak *Kód Zeta* Františka Kotlety, který prapor tohoto žánru zvedl poté, co Kulhánek sám odložil pero, je typické dílo žánru, naštěstí odlehčené humorem, takže krutohušárna je snesitelná a pointa zábavná. Pravda, recenzentovi *tuckerizace* autorových přátel nepřipadá tolik zábavná jako jemu, ale to už je na vkusu autora i čtenáře.

Poslední povídkou první části je *Nemesis* Romana Bureše, opět vybavená neprůstřelným kulhánkovským hrdinou/vyprávěčem, hustým a nelidským v každém smyslu tohoto slova.

To *Čtyři Králové* Petry Lukačovičové jsou sice akční procházka postkataklystickou Prahou, která tvoří zajímavé prostředí, zato její hrdinové jsou značně schematičtí a proto i nepříliš zajímaví.

Zvláštní výjimku v antologii tvoří povídka *Po Velké bouři* Jana Kotouče, která patří k jeho cyklu z paralelního světa. Výjimečnost ale není zde pozitivním prvkem: povídka trpí vrozenou vadou výstavby, u zkušeného autora zarážející, kdy totiž nejdříve sleduje jednoho hrdinu, budoucího českého krále, načež přepne na jinou postavu, totiž myslivce Dalibora Šára, který se ve zbytku děje váhavě stane prvním vojevůdcem obrozené monarchie. Co je ale závažnější: Dalibor Šár je přímou kopií postavy Richarda Sharpa ze série románů (a seriálu podle nich) Bernarda Cornwella, dobře českému čtenáři známému, což se projevuje nejen ve jménu postavy a jejím charakteru, ale v obsáhlém citování Sharpových myšlenek. Popravdě takový postup více než epigonstvím zavání prostým vykrádáním a je na pováženu, že taková povídka byla vůbec přijata.

Dlouhá noc na Japetu Julie Novákové je komorním příběhem z vesmíru, který má vzdálené kataklysmata jen jako pozadí k zdůvodnění dvou časově od sebe dlouho oddělených kosmických expedic, je psána velmi zručně a patří mezi to nejlepší, co antologie nabízí.

* Titul recenze nepředznamenává hodnocení knihy, jen naráží na chronicky špatné užívání výrazu *apokalypsa*, které označuje literární žánr a nikoliv akt zmaru sám.

Konsiderujeme Phlebase! Aneb Banks znovupovstálý

Když v roce 2000 vydalo nakladatelství, jehož jméno není třeba vyslovit, už že se stejně měnilo častěji než špinavé ponožky, román *Consider Phlebas* Iaina M. Bankse (pův. vydání 1987), rozpoutalo to v českém sciifickém rybníčku poprask, který nebyl ani tak způsoben románem samotným, ale spíše překladem z pera Štěpánky Nohýnkové (která dle všeho pak již nikdy nic nepřeložila, díky Bohu). Překlad to byl extrémně špatný a Richard Podaný v Interkomu napsal uštěpačný komentář *Neconsiderujte Phlebas* (Interkom 5-6/2000), který je dnes jednou z perel české publicistiky.

Často se říká, že kritizovat umí každý (a zde kritizovat bylo snadné), zato málokdo ukáže, že tu věc umí udělat lépe (což je nesmysl), nicméně Richard Podaný po osmnácti letech může na stůl položit svůj překlad Bankse a říci: „A takto to dělám já.“

Román *Pomysli na Fléba* vyšel vloni v nakladatelství Planeta9, které je tak maličké, že za dva roky své existence vydalo jen čtyři romány, na druhou stranu je právě proto „autorské“, vydává, co chce, a v kvalitě jakou chce a můžeme si rovnou říci, že Podaného překlad Banksova klasického titulu je vynikající.

Iain M. Banks je v českém prostředí autor nevydáváný a když, váže se k němu podivná směla: o tragickém překladu *Consider Phlebas* (č. 2000, ano, toto je název tehdejšího českého překladu pro ty, kteří to ještě snad nevědí!) jsme již hovo-

To *Střep* Petra Schinka si jistě najde nadšené čtenáře, ale to nezakryje fakt, že povídka má dalšího neprůstředného kulhánkovského nelidského hrdinu/vypravěče a je napsána tak, aby byla co nejhustší a nejtemnější, obě se povedlo na úrovni melasy. Povídka je zručně napsaná, ale jde o banální střilečku *à la* Doom blahé paměti a Fallout paměti nedávné, čtenáře, kterým se tento styl líbí, jistě potěší, ostatním se uleví, když ji dočtou.

Hltač kostí Haniny Veselé je postapokalyptickou povídkou, která víc než dějem zaujme panoptikem/bestiářem, kterými je prostředí vybaveno, než dějem samotným.

Jedním z vrcholů sbírky je naopak *Caput Mortuum* Petra Stančíka, už protože se odehrává v postapokalyptických Čechách a děj zaujme kombinací realističnosti a absurdní nadsázky. Hlavní hrdina je z rodu *hard-boiled* detektivů, ale na rozdíl od většiny drsnáckých hrdinů v antologii je osobou s lidským charakterem.

Barva smrti Davida Šenka má zajímavý typ kataklysmatu (ač ne nepodobným tomu ze *Smrti trávy* Johna Christophera), děj sám je ale spíše tradiční banální quest a epilog povídky spíše ushodil, než jí prospěl.

Sliby se maj plnit Kristýny Sněgoňové je další ukázkou to-

žili, Talpress pak vydal v roce 2002 *Líc a rub* (or. *Inversions* 1998) ve znamenitém překladu Viktora Janíše, nicméně ten se nijak valně neprodával a Talpress další Banksovy sciifárny nechal ležet stranou. Katastrofální osud českých vydání Banksových sciifí děl je zvláště ostrý v protikladu s jeho nescifií romány, které vydával pod jménem Iain Banks (M. není tedy jen Bondův nadřízený, ale i sitem mezi Banksovými SF a mimožánrovými díly), neboť těch vyšlo několik (za všechny stačí uvést prvotinu *Vosí továrna* č. 1994 v Talpressu) a s patřičným ohlasem, jaký si zasluhuje.

Vraťme se tedy k *Flébovi*, který je Banksovou sciifí prvotinou (jeho prvním románem byla právě *The Wasp Factory* z roku 1984, kterou následovaly další tři neSF romány v letech 1985, 1986, 1987) z roku 1987, rychle následovanou dalšími, takže v rychlém sledu vznikly hned dvě řady dvou autorů: ctihodný mistr pera, přijímaný v každém salonu Iain Banks (13 románů, jeden cestopis po Skotsku a sbírka básní, ta s Kenem MacLeodem) a vedle něj Iain M. Banks, přijímaný v každém ghettoovém salonu (13 románů a dvě sbírky povídek).

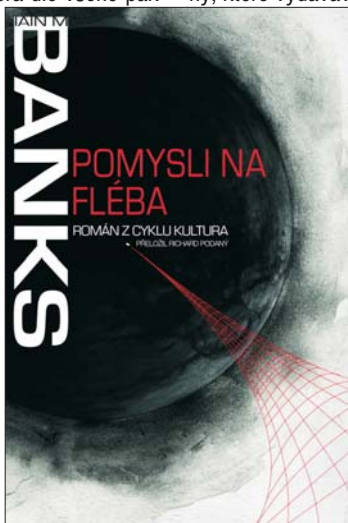
Dnes víme, že *Pomni na Fléba* (což je citát z Elliotovy *Pustiny*) je prvním románem v takzvaném cyklu *Kultury* (celkem devět románů), které jsou ale spojeny jen velmi, velmi volně prostředím, tedy onou Kulturou, rozhodně je možné vzít do ruky kterýkoliv z devíti románů a číst jej jako první či poslední.

ho, jak je možné napsat příběh z drsného a syrového světa, jehož hrdinou není nelidský kulhánkovský hustohrdina. Povídka má výtečnou atmosféru zmaru a je dobrým aktšlusem celé antologie.

V souhrnu snad jen několik poznámek: je zajímavé, kolik autorů vlastně téma světové katastrofy obešlo, nebo je na ně naroubováno jen velmi volně. Pozoruhodné také je, kolik českých autorů je v zajetí „Kulhánkovy kletby“ exaltovaného nelidského pseudodrsňáctví a galerie zbytného hnusu. Autorům je třeba připomenout, že Mike Hammer Mickeyho Spillanea je sice asi větší tvrdák než Phil Marlowe Raymonda Chandlera, ale zato o dvě patra nižší literatura, čehož si všimne každý čtenář obou. Kouzlo Marlowovo totiž je jako ořech: v tvrdé slupce je pořád vřelý člověk, pokud přefouknete slupku, nenaroste ven, ale dovnitř a nakonec je jen tvrdá slupka a prázdnota. Proto funguje hrdina Stančíkův a nefungují hrdinové Schinkovi a Bureše.

Jak řečeno výše, antologie je vždy ošidné zboží. V případě *Apokalypsy* se patrně již nepovedlo dosáhnout laťky předchozí antologie (to ať si posoudí čtenář sám), nicméně stojí za přečtení a leckteří autoři za další sledování.

Ondřej Šefčík
Ve stínu apokalypsy, Epoque 2018, 584 str., 500 Kč

Samotná struktura románu je, v porovnání například s třetí (Use of Weapons, 1990), velmi jednoduchá: jde o přímočarý quest, kdy hrdina je vyproštěn z předchozí akce, je mu zadán úkol, který se snaží po zbytek románu splnit, jsou mu kladeny překážky a on nějakým způsobem uspěje, načež následuje epilog. Děj je přerušen jen několika mezihrami, které mají k ději vztah, nicméně jedná se spíše o črty z pozadí než o paralelní děj. Svým způsobem bychom mohli říci, že děj parafrázuje v mnohém tradiční pohádkový quest, jen hrdina není princem ani zdatným chasníkem, ale Měníčem (podob) a nezachraňuje princeznu (pokud jde o princeznu, ani jedna z tří postav jí není, ač bychom je mohli charakterizovat jako: *vznešenou aristokratku, partnerku na cestě a starou lásku*), ale spíše se snaží uzrout magický artefakt, ukrytý v nehostinném prostředí chráněném mocnými kouzly a plném nepřátel a jiných protivností. Nicméně velkou literaturu dělá hlavně velké zpracování tématu a Banks pracuje se zdánlivými cliché zručně, hravě a bravurně, na hraně absurdity a hluboko ve sféře humoru (aniž by šlo o humoristický román, proboha!), jeho hra se slovy a motivy je mimořádná (právem je považován za jednoho z největších anglofonních stylistů konce dvacátého století). Zajímavé je, že román vlastně není z prostředí Kultury, ale odehrává se někde „na okraji Kultury“: celou dobu vlastně nevkočíme do báječného nového světa anarchisticko-kybernetické hédonistické civilizace, ale jsme za jejími hranicemi či na periferii: zaostalých planetách sužovaných válkami, opuštěném orbitálu v posledních chvílích před jeho zničením, v tunelech mrtvé planety, která jako hrobka nejen působí, ale je s ní i tak zacházeno. Děj je ponurý a šedivý (a přitom barvitý) a vystupující

postavy postupně podléhají zkáze, ale pokud někdo dokáže pracovat s padesáti odstíny šedi, je to Iain M. Banks, ne E. L. Jamesová.

Pomni na Fléba je pravou kosmickou operou, ne kosmickou operetou, jako jsou Hvězdné války, a děj je vláknem v široké tapisérii, kterou spíše tušíme, než vidíme, v tom je velmi blízká Simonsovu Hyperionu. Román je navíc tragickou kosmickou operou, protože osud hlavního hrdiny je příběhem osamělého hrdiny odhodlaného ze všech sil házet písek do soukolí, které má semlít nejen jej, ale celé rasy a národy a civilizace. Horza je nemilosrdný, ne ale bezcitný, je okoralý, ale ne cynický, čtenář v něm cítí živého člověka, jako jej ostatně cítí i v ostatních postavách, které jsou daleko od šablon, ač jsou podle šablon vytvořeny (posádka žoldnéřské lodi je panoptikem, ale panoptikem živých bytostí, ne schémat). Román je ovšem také o Kultuře: o hédonistické anarchistické společnosti hyperinteligentních kybernetických Mozků a lidí, která v okázalém humanismu ničí a pohlcuje ostatní společnosti, přitom je tolik přitažlivá. Svým způsobem je nejstrašidelnější utopií od doby *Brave New World*, ačkoliv, ba právě proto, že je opravdu utopická.

Nakladatelství Planeta9 slibuje vydat v tomto roce další dva Banksovy romány z Kultury (*The Player a Use of Weapons*) a jako čtenář doufám, že se jim to povede, jako se jim povedlo vydat román tento, už proto, že do české literatury silně zasahuje právě překladová tvorba. Pokud se Banksovy sci-fi romány chytí, přimlouval by se recenzent i za ty mimo cyklus Kultury.

Ondřej Šeřík

Planeta9, 2018, překlad Richard Podaný, 600 str., 449 Kč.

Pár odpovědí na anketu Sardenu (2)

TEREZA DĚDINOVÁ (literární teoretička – FF MU, Brno)

N. K. Jemisinová: Páté roční období (Host, překlad: Roman Tilcer)

Svébytná a netypická fantasy, na jednu stranu neskutečně civilní, na druhou zasazená do originálního a fascinujícího světa. A vyprávěné je to úžasně.

Neal Stephenson: Sedmeroev (Talpress, překlad: Zdeněk Hofmann)

Vlastně je to obsáhlý „takřka“ mýtus o zániku a znovuvybudování života na Zemi. Silný příběh (taky aby nebyl, s tímhle tématem!), spousta postav, předlouhé technické pasáže (znalec asi zájásá, já lehce trpěla, ale to je moje chyba:), záplava obrazů, na které jen tak nezapomenu.

Pat Murphyová: Město, nedlouho poté (Gnóm!, překlad: Jakub Němeček)

Postapokalyptický svět úplně jinak, než jsme zvyklí. Svěží, nápadité, nádherně napsané a podstatně nadějnější než klasická post-apo.

MONIKA „SLÍVA“ DVOŘÁKOVÁ (zástupkyně šéfredaktora Sardenu, recenzentka)

Pat Murphyová: Město, nedlouho poté (Gnóm!, překlad: Jakub Němeček)

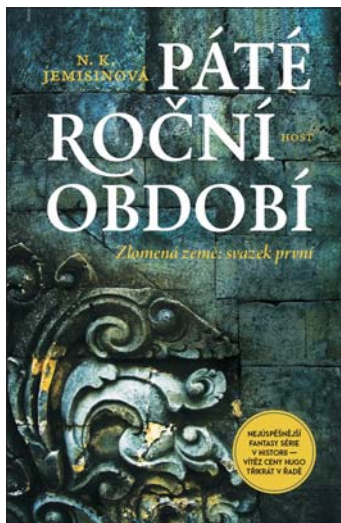
Kniha letitá, co se dočkala překladu do češtiny až nyní. Rozhodně neztratila nic ze svého kouzla a stojí za pozornost. Je to nejpoetičtější postapo, jaké si vůbec můžete představit.

N. K. Jemisinová: Páté roční období (Host, překlad: Roman Tilcer)

Chcete nefalšovanou fantasy s vlastním světem, magií i pravidly, ale bez elfů a trpaslíků? Pak byste určitě neměli minout první díl této cenami ověřené trilogie.

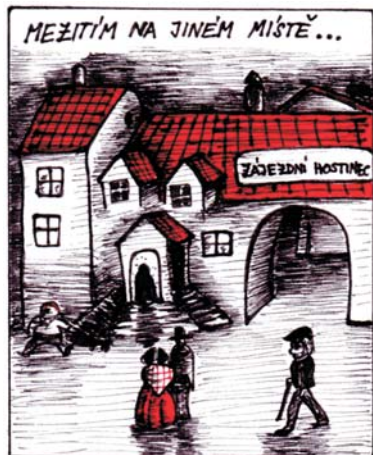
Jiří Pavlovský (ed.): O krok před peklem (Epocha)

Kdo nezná urban fantasy svět Kladiva na čaroděje, jako by nebyl! A jestli jste na šilenou detektivní paranormální partu Felixe Jonáše dosud nenarazili, můžete se pokusit to napravit prostřednictvím antologie povídek z tohoto sdíleného světa.

A ROVNOU MI TOČ DALSÍ!

PČE! TAKOVÝCH JA' SEŽENU DVANÁCT DO TUCTU!

ALE NE TAK ŠKODNÝCH.

A CO TY TADY VLASTNĚ DEĽAŠ?? HYBAJ DO LEŠA!

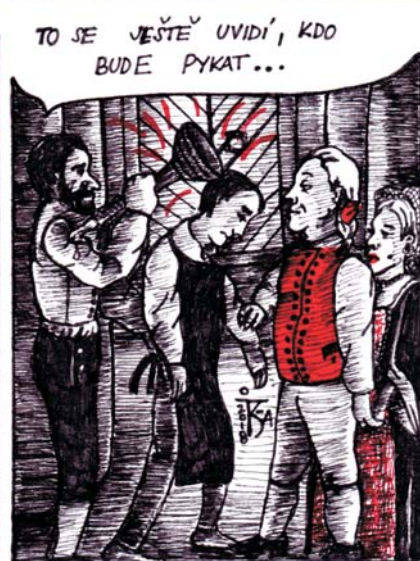
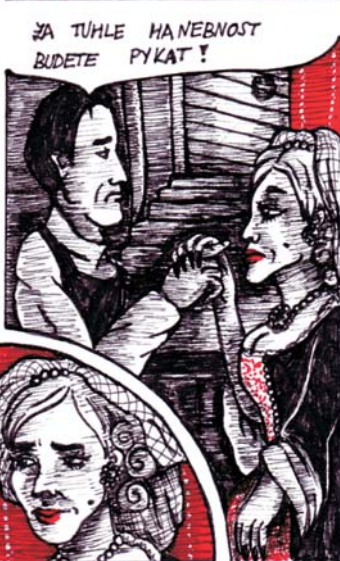
ŘÁDI VÁM TAM ŠKODNÁ A TOBĚ JE TO ASI JEDNO??

MÁM SVĚ METODY, JAK TO ŽIJIT!

DNESKA CHYTI KONEČNĚ TOHO STŮLPNERA! SAM JSEM JIM DAL ŽARUČENÝ TIP, TAKŽE JE TO JISTĚ.

Pokračování přístě

Kingova kniha o Gwendy Petersonové

Bylo jednou jedno děvčátko s nadváhou a začalo s tím bojovat. Ale začněme jinak... Jak vratkou je světová zbrojní rovnováha!

A mír? Může se možná stisknutím tlačítka okamžitě přetavit ve válku. Běžná válka pak v jaderné inferno „tisíce Hirošim“ – a taky atomové bombardování Japonska zmiňují Stephen King a Richard Chizmar v první své společné knize *Kouzelná skříňka pro Gwendy* (2017).

Richard Chizmar (*1965) je učitel tvůrčího psaní, povídkář, scenárista, producent a také vydavatel a editor magazínu *Cemetery Dance*, vlastník Cemetery Dance Publications a držitel více významných cen, např. World Fantasy awards a International Horror Guild awards. Stephen Kinga (*1947) netřeba představovat. Oba si podali ruce při psaní této novely, její symbolika poukazuje také k vratkosti našich individuálních životů. Roku 1974 se holčička Gwendy z Maine, kterou pojmenovali také podle Wendy z *Petra Pana*, setká mezi dětským hřištěm a sebevražednou hlubinou s podivným pánem, jehož „okrouhlým kloboučkem“ autoři spíš nezáměrně asociují Evropanům známého Pana Tau Oty Hofmana.

Ač rodiče děvčátko varovali, aby se nedávalo s nikým cizím do řeči, umí muž jejich dcerku přimět k rozhovoru. Klidně prozradí, že ji sleduje už nějakou dobu a že si ji vybral, a věnuje jí zvláštní skříňku s různobarevnými tlačítky. Jen červené se smí použít víc než jednou – a našťěsti jdou ztuha. Poté, co muž (jehož možná jednou bude hrát Christopher Waltz) na dlouho zmizí, stane se tato skříňka dívce nevyčerpatelným zdrojem nepochopitelně dobrých čokoládek, ba cenných mincí. Má však ta-

ky další funkce, které sympatický Richard Farris naznačil jen vágně, ale které Gwendy vytuší. Trochu se tedy bojí, ale pochozí, že může rovněž získat. Dospívání, ličené vzápětí v mistrné zkratce, tráví pak s občasnou pomocí červeného tlačítka.

Jistěže ještě nejde o poslední Kingovo dílo, nicméně některými aspekty se podobá jeho románovému debutu *Carrie* (1974), a zdá se, že dívka je s to způsobovat prostřednictvím skříňky katastrofy. Pomyslný d'ábel jejich uskutečnění možná nechal čistě na její rozvaze, ale je-li artefakt ponechán v klidu, naopak přináší majitelce dobro. Nenápadně a snad i díky části její vlastní vůle, avšak nepochybně. Spraví zrak, zlepšuje rodinné vztahy, umožňuje vyhrávat... A není tedy jako *Opičí tlapka* z klasické povídky W. W. Jacobse.

Jak se má ovšem ukázat, v životě dochází na věci, s kterými si ani podobná magie neporadí, a například některé vraždy a sebevraždy (i hromadné) patrně musí být spáchány. Ať už v Castle Rocku, kde žije Gwendy, anebo v daleké Jižní Americe, kde žil v Guyaně paranoidní vůdce jisté sekty Jim Jones (jehož jako monstrum odpovědné za smrt takřka tisíce lidí pamatují mnozí z nás už jen ze zpráv).

Přijde si pán v kloboučku nakonec pro svou skříňku? U kterého dítěte ji na další léta uschová? A co by asi způsobilo stisknutí černého tlačítka, když jsou barevná věnována „pouze“ pozemským světadílům?

Ivo Fencel

Stephen King a Richard Chizmar: Kouzelná skříňka pro Gwendy. Přeložil Ivan Němeček. Vydalo nakladatelství Pavel Dobrovský – BETA. Praha 2018. 160 stran.

Minipovídky

Velká skupina talibanských vojáků jde po silnici, když vtom se zpoza písečné duny ozve: Jeden český voják je lepší než deset talibanských! Velitel vyšle za dunu deset svých nejlepších vojáků. Ozve se prudká střelba, která po minutě utichne a zase se ozve: Jeden český voják je lepší než sto talibanských. Rozložený velitel vyšle za dunu sto vojáků a opět propukne ohromná střelba, která po desíti minutách utichne a ozve se: Jeden český voják je lepší než tisíc talibanských. Nepřičetný velitel shromáždí tisíc vojáků a vyšle je za dunu. Rozeřvou se děla, granáty a kulometry, které po jeden a půl hodině ztichnou. Po chvíli se zpoza duny připlazí smrtelně raněný Talibánek a ještě před smrtí varuje velitele: „Už tam nikoho neposílejte. Je to léčka. Jsou tam dva.“

**

Zákazník: Mám nainstalovaný Windows Vista.

Hotline: Rozumím.

Zákazník: A počítač mi nefunguje.

Hotline: Ano, to jste už říkal...

**

Usain Bolt se šel přihlásit do golfového klubu. Recepční ve vstupní hale mu řekla:

„Je mi líto, ale do našeho klubu černoši nesmí. Ale dvacet minut dole po cestě je jiný klub, kde berou i černochy.“

Naštvaný Bolt povídá:

„Víte, kdo já jsem? Já jsem Usain Bolt.“

„Aha, pardon, tak pět minut dole po cestě je jiný klub, kde berou i černochy.“

**

Není nad pocit, kdy člověk uslyší první slova svého dítěte. U mě to třeba bylo: „Kde jsi kurva byl těch šestnáct let?!“

**

Chci vstoupit do komunistické strany. Na koho se mám obrátit?

Na psychiatra?

**

Co si dáte?

Co je to za steak?

Argentyňský.

Kaspar Colling Nielsen: Mount Kodaň

Národy mají své sny, my třeba ten o přístupu k moři. A zdá se, že Dánové – v zemi s nejvyšším bodem položeným 170 metrů nad mořem – sní o tom, že mají hory. Podobné sny jsou plané, od možnosti reality příliš vzdálené, takže každý nápad, jak by snad šly realizovat, je vždycky příliš vyosený. Přehnaný. Mimo měřítko. Když se dánská vláda rozhodne v knize Kaspara Collinga Nielsena nad Kodaní navštívit horu, je proto výsledek nutně groteskní. Hora je vysoká tři a půl tisíce metrů, zasahuje do řady klimatických páسů a na jejím úbočí se nelegálně usídlí Gróňané.

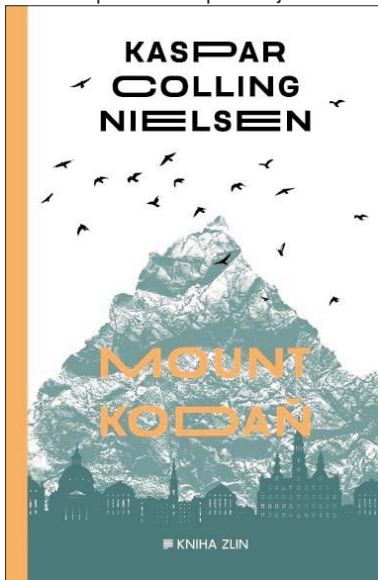
Autor o celém projektu nicméně zodpovědně referuje. Hora přináší nečekané obtíže a vyžadá si řadu zásahů do okolního prostředí, ale celkově jde o nesmírně úspěšný projekt, který Dánsku přináší obohacení a prosperitu. Snadno se lze domýšlet, že dvě stě let trvající stavba hory je určitým vyvrcholením severské tradice morálně zodpovědných a racionálně prováděných sociálních reforem. I když je hora sama fascinující, nás přeci jen více zajímají příběhy, které se okolo ní odvíjejí.

Jsou to příběhy krátké, jednoduché, prostě vyprávěné. Některé se hory přímo týkají, z jiných ji jen tušíme nebo letmo zahlédneme. Většinou nejenže nemají pointy, ale často se vyhybají i jakémukoliv výraznějšímu zakončení, jako by se autor obával, aby konec nezastínil předchozí obsah. Nicméně ani ten není nějak mimořádný, typická povídka je založena na jednoduchém rozvinutí více či méně zajímavého, ale nijak zvlášť překvapujícího nápadu. Dokonce ani povídky jako celek nevytvářejí novou kvalitu tím, že by na sebe výrazněji odkazovaly, nevzniká žádná komplexní síť lidských vztahů nebo na první pohled neviditelných příčin a následků, jak bychom nejspíš od podobného povídkového cyklu očekávali.

Co je tedy podstatou a přínosem vyprávění? Zdá se mi, že všechny příběhy, ať už to je nebo není přímo vidět, jsou horou ovlivněny, protože se odehrávají v jejím dosahu. Sen o hoře byl ovšem příliš velký, jeho realizace nutně přehnaná a výsledná hmota prostě monstrózní, takže hora ovlivňuje, mění a transformuje realitu okolo sebe. Děje v jejím okolí jsou proto nevyhnutelně fantastické: ani činy ani myšlenky nemají – snad ani nemůžou mít – své obvyklé následky. Skutečnost je pod tlakem, který vždycky najde slabé místo, takže všechno, co se děje, nemá jen obvyklou povahu změny, pokaždé vlastně jde o metamorfózu.

Proměny jsou často doslovné a jasně viditelné, mění se přímo fyzická lidská těla. Jiné proměny, které se týkají duše, můžou být méně nápadné, takže kdybychom o hoře nevěděli, nemuseli bychom si uvědomovat, že je vyvolává. Několik proměn je nápaditějších, neobvyklých nebo strukturovaněji vystavěných, ale všechny mají společné, že jsou zvnějšku vyvolané.

Jistě, člověk se k nim nejdříve disponuje, pak na nich spolupracuje, ale není jejich příčinou. Nejen energie ke změně, sama metafyzická proměna modality z možnosti na skutečnost přichází odjinud. Je to nezávislá vnější síla, již lidé více či méně (ale spíš více) ochotně a více či méně (ale spíš méně) vědomě podléhají.

Je-li proměna podstatou příběhů, o čem vypovídá, co přináší? Jsou to bezuzdné fantastické historky, které čteme pro čiré rabelaisovské potěšení? Může být. Je kontrast mezi navenek úspěšným sociálním experimentem a groteskními následky, které před našima očima vyvolává, kritickou alegorií současné pokrytecké společnosti? Jistě, to by také šlo. Můj nabízející se (i když poněkud přízemní) výklad by zněl, že kniha ukazuje, jak rychle a progresivně ve společnosti, která se o své členy příliš dobře stará, lidé degenerují. Podobných pohledů by snadno šlo nalézt celou řadu, podstatné ovšem je, že autor žádnému z nich nenadržuje. Vypráví nezaujatě, možná až příliš nezaujatě, takže jsou si povídky podobnější, než by měly být – navzdory své fantastičnosti a výstřednosti nemají příběhy stejně překvapivou podstatu, jakou mívá skutečnost. Najdeme tu nefalšovanou tragédii, i když je většina osudů smutná, ani neovladatelnou grotesku, i když jsem se několikrát upřímně zasmál. Povídky proto slouží spíš jako zrcadlo: jakým způsobem do nich nahlédneme, takovou řeči nám odpoví.

Podobně chladné, vnějškové metodě nahrává stav dnešní společnosti. Zdálo se, že vyhlazovací válka moderního umění proti měšťáctví byla úspěšná, po více než století krutého vraždění krásy a přirozenosti už nezbyl nikdo, koho by ještě bylo možné jakkoliv šokovat. Nenápadně však vznikla nová třída lidí, kteří nejsou schopni vnímat smysl věcí, ale důsledně uplívají na jejich vnější podobě – tedy nový měšťáci. Politická korektnost, boje o různé typy rovnoprávnosti, ekologický a jakýkoliv jiný aktivismus, to všechno vytváří nové, složitější a čistě formální soustavy tabu, které umělcům příliš usnadňují práci. Jako se dříve stačilo vyspat s někým, s kým jste nebyli sezdáni, stačí nyní odmítnout se vyspat s někým, s kým nejste sezdáni. Příliš jsme nepokročili: umění, které je s převládající ideologií konformní, je kýčovitě vyzdvižováno, zatímco pro vzbuzení kontroverze stačí jen hodit jednoduchou vějíčku. Potrefené husy samy odvedou všechnu práci, ať už haní nebo chválí.

Mount Kodaň by asi šla vyložit na oba způsoby a nezkoumal jsem, který převažuje, protože mně takový způsob vnímání přijde nedostatečný.

Líbí se mi základní autorovo východisko, kdy zhmotnil sen a zkoumá jeho následky. Nepřijde mi tak důležité, čeho hora je nebo může být metaforou, nad tím se každý může zamyslet

sám. Oceňuji ale, že autorova metoda je svébytně literární. Navenek sice předstírá dokumentární realismus, když pečlivě popisuje a zdánlivě logicky rozvíjí, jak a proč hora funguje. Když stejným způsobem přechází do líčení lidských osudů, bije do očí, že zobrazovaný naturalismus je zcela nereálný, je to jen fikce, která má skrze stylistickou jednotu textu vytvářet vnitřní soudržnost knihy. To se podle mne daří. Trochu mi však chybělo, že nad tuto základní úroveň se nikdy a nikde nepozdvihne. Vzhledem k tomu, že autorovi k vyvolání odezvy dnes stačí pouze vystavovat „tělo“, nemusel se sám nijak angažovat. Kniha nenabízí žádnou reflexi nebo emoci, které bychom mohli konfrontovat s tím, jak popisované události vidíme nebo prožíváme sami.

Přijde mi to škoda. Téma snu, který je pro člověka nebo i pro společnost příliš velký, který ale není svévolný, protože je vnější, nezávislý, objektivní – přístup k moři nebo hora nad Kodaní –, mi přijde neotřelý, v literatuře příliš nepoužívaný. Zasloužilo by si proto lepší využití. Autor popisuje, co podobný sen udělá se skutečností, a podle mne pro svoji meditaci velmi vhodně využívá

fantastickou, silně imaginativní podobu. Ale nepřispívá nijak k mnohem podstatnější otázce, co si s podobnými sny máme sami počít, nechceme-li je zcela znevažít. Jinak řečeno, navzdory vši literární fantasknosti příliš podléhá diktátu skutečnosti. Jednotlivé povídky mají pochopitelně různá vyústění, ale spodní hlas hory je stále stejný: „Stvořili jste mě. Jsem silnější než vy. Musíte se s tím vyrovnat.“ – tohle slyším. Nevím, jestli se od svého obrazu hory odpoutat nechce, nebo nedokáže, ale přehnaně přísnou neutralitou, která na mne působí trochu jako nedostatek odvahy zkusit se vypořádat s tím, co vytvořil, vyznění knihy dost striktně omezuje.

Nicméně, sluší se vyjadřovat spíše k tomu, co je, než co by mohlo být. Já jsem si *Mount Kodaň* užil jak v její konkrétní grotesknosti, tak jsem ocenil pole možných interpretací, které otevírá. Leč byl to prožitek stejně chladný, jako je chladný způsob, kterým jsou povídky vyprávěny. Nestěžuji si, není to dlouhá kniha a mě její čtení bavilo – ale měli byste to vědět, kdybyste ji chtěli otevřít sami.

Jiří Grunt

Knihy Zlín, 2018, překlad Lada Halounová, 160 str. 269 Kč.

Stephen King: Právo nálezce

Druhý díl krimi trilogie proslulého mistra napětí **Stephena Kinga** vychází jako audiokniha **PRÁVO NÁLEZCE** v podání *Jana Kanyzy, Petra Jeništy, Zdeňka Piškuly a Hanuše Bora*. Příběh volně navazuje na titul **PAN MERCEDES**, podle něhož byl natočen také televizní seriál (2017) s **Brendanem Gleesonem** a **Harrym Treadawayem** v hlavních rolích. Zatím vznikly dvě řady a třetí – podle tohoto románu – se připravuje. „*Podobně jako jedna z postav jsme i my posedlí příběhy, ale hlavně jejich zpracováním, které povzbuzuje a bičuje imaginaci posluchače, takže jsme se rozhodli obsadit do temného vyprávění hned čtveřici narátorů. Kvarteto typově různorodých charakterů narušivě tepe, soustruží, brousí a cízeluje dějovou linku, kterou autor znamenitě narysoval. Chyťte vymyšlenou konstrukci plnou originálních detailů a řešení skládají vyprávěči postupně dohromady tak, aby se publikum nejprve chvělo mrazením v zádech a pak se nadšeně nechalo nést směrem k vygradovanému finále. Sám interpret hlavního hrdiny přiznal, že už netrpělivě vyhlíží třetí díl Konec hlídky, aby věděl, jak to s jeho figurou dopadne. Slibujeme, že ani jeho, ani posluchače nenecháme čekat příliš dlouho,*“ uvedl **Martin Pilař**, ředitel vydavatelství **OneHotBook**.

Trest Heinleinových provokací

Politické škatulkování – třeba na royalisty, komunisty, demokraty, lidovce, fašisty, liberály, konzervativce a podobně – nikdy nevychází z nejpodstatnějšího kritéria. Jak to? Lidská rasa se – z politického hlediska – člení na ty, co chtějí mít ostatní pod kontrolou, a na ty, co takovou touhu nemají. Ti první jednájí z těch nejvyšších pohnutek, aby dosáhli co největší dobro pro co nejpočetnější masy. Ti druzí jsou od pohledu podezřelí a s ostatními špatně vycházejí. Jsou ale mnohem lepšími sousedy než ti první.

Tolik Robert Anson Heinlein (1907-1988), patrně nejvlivnější autor science fiction, autor knihy *Cizinec v cizí zemi*, která bývá považována za neznámější sci-fi román, co kdy byl napsán. Jeho filozofie, dá-li se tak nazvat systém názorů extrahovaných z jeho díla, je kontroverzní, jistěže, ale zrovna tak hodná pozornosti. Ano, je vojáček a chcete-li militaristická, ale bohužel často odpovídá životní praxi, se kterou se dřív či později srazí každý, ať už má hlavu v písku nebo venku. Robert Heinlein přispívá své sentence nejčastěji jistému Lazaru Longovi, svému hrdinovi, který ve svých imaginárních zápisnicích hovoří na přeskáčku o ženách, taktice a zkušenostech z míru i války. A který občas provokuje, to je fakt, ale pozoruhodně často vystihne cosi, co se až nebezpečně blíží pravdě!

„Muži jsou sentimentálnější než ženy. Zatemňuje jim to myšlení,“ říká třeba.

„Každý kněz či šaman musí být považován za vinného, pokud neprokáže svou nevinu,“ pokračuje. Dodává: „Falešný věštec se dá tolerovat. Ale pravý by měl být veřejně zastřelen.“

„Vystřel rychle!“ radí také Lazarus Long poněkud westerově. „To ho rozruší na dost dlouho, abys mohl napodruhé vystřelit perfektně.“

„Nejsou žádné přesvědčivé důkazy o životě po smrti. Ale nejsou vůbec žádné důkazy proti tomu. Brzo to budeš vědět. Tak proč se tím užírat?“ radí rovněž. Lze jeho rady a názory brát i jako Heinleinovy? Nepochybujme o tom.

„Je zábavné, jak moc se *zralá moudrost* podobá tomu, být příliš unavený,“ ví oba – a zřejmě pod vlivem Franze Kafky hovoří taktéž o lidské hlouposti, jejíž moc bychom nikdy neměli podceňovat. Nedá se totiž vyléčit penězi, výchovou ani zákony a „není hříchem, neboť její oběť si nemůže pomoci, aby nebyla hloupá,“ míní Heinlein, „ale jde o jediný obecný hlavní zločin, rozsudkem je smrt, není žádná odvolání a k vykonání dojde automaticky a bez soucitu.“ Neřekl však to už opravdu Kafka? Přiznávám, že nevim.

„Žij a uč se,“ dodává guru čtenářů fantastiky. „Nebo nebuděš žít dlouho.“ Na druhé straně však naprosto nezatrácuje snění, jak se ostatně dalo čekat od velkého spisovatele, a to je půvabné. I já vzpomínám, že jsem některé nejšťastnější dny či hodiny života zažil jen díky klamnému dojmu, že jsem milován, a naprosto, a jistě se nedíváte, těchto svých omylů nelituji. Také Heinlein však ví, nakolik je fantazie místná. „Falešné představy jsou často funkční,“ říká a cynicky dodává: „Matčin názor o kráse, inteligenci, laskavosti jejich dětí jí zabrání, aby je neutopila hned po narození.“

Ještě zajímavější je podle mě následující jeho postřeh:

„Vždycky si poslechni experty. Řeknou ti, co se nedá udělat, a proč. Pak to udělej.“

Nu, a zásadám Sherlockovým se dozajista podobá následující Heinleinovo, promiňte, Longovo zamudrování: „Jaké jsou skutečnosti? Znovu a znovu a znovu – jaké jsou *skutečnosti*? Vynechej to, co si horoucně přeješ, ignoruj božská zjevení, zapomeň na předpověď hvězd, vyhní se názoru, nestarej se, co si myslí sousedi, nevaď neodhadnutelný verdikt historie – jaké jsou skutečnosti a na kolik desetinných míst? Vždycky se řiříš do neznámé budoucnosti, skutečnosti jsou tvou jedinou stoupou. Zjisti skutečnosti!“

„Většina vědců jsou jen vymývači lahví a třídiči tlačítek,“ ví také Mistr. A zda nám poradí i ohledně literatury. Možná!

„Básník, který čte své verše na veřejnosti, může mít i jiné nechtuté zvyky.“

„Psaní není nezbytně něco, za co byste se měli stydět, ale dělejte to v soukromí a umyjte si potom ruce.“ Punktum. Raději se tedy zase obraťme k obecnějšímu, spolu s ním.

„Když nemáš rád sebe, *nemůžeš* mít rád ostatní lidi.“

„Všichni lidé byli stvořeni sobě nerovni.“

Anebo se, prokrista, bude lépe vrátit k Mistrovým pohledům na ženu? Snad. A zkusme to nejprve přes mamou:

„Peníze jsou nejpřírodnější ze všech lichotek.“ „Jsou mocné afrodisiakum. Ale květiny fungují skoro stejně dobře.“ „Je jen jeden způsob, jak utišit vdovu. Ale pamatuj, co riskuješ.“ „Nejšťastnější způsob, jak vyjít s mužem, je nikdy mu neříkat, co nepotřebuje vědět.“ Nu, to však nejen podle mě platí i pro vycházení se ženou, ne?

Ano. „Můžeš mít mír,“ pokračuje Heinlein. „Můžeš mít svobodu. Ale nikdy nepočítej s tím, že bys měl obojí naráz.“

„Demokracie je založená na předpokladu, že milion mužů je chytřejších než jeden. Jak že to je? Něco jsem přehléd,“ zakoktá pak. A ví se samozřejmostí, že pravdivost různých tvrzení „nemá co dělat s jejich důvěryhodností – a naopak“. Ale přerušíme již radši tento děsivý tok nebezpečných myšlenek a pokusme se najít nějaké společné motto, kterým by Heinlein shrnul dejme tomu vlastní pohled na člověka. Je takové? Ano! Motto:

„Lidská bytost by měla být schopná vyměnit plenku, naplátnovat invazi, porazit prase, velet lodi, vyprojektovat stavbu, napsat sonet, vyrovnat účty, postavit zeď, napravit kost, zpříjemnit umírání, udržovat pořádek, plnit rozkazy, udílet rozkazy, spolupracovat, jednat samostatně, řešit rovnice, analyzovat nové problémy, vykydat hnůj, naprogramovat počítač, uvařit chutné jídlo, zdatně bojovat, statečně zemřít. Specializace je pro hmyz.“

Uf. Myslím, že z tohoto světa odejdu.

„Kompletní a sebejisté osoby nejsou v ničem schopné zářlivosti,“ ujišťuje mě taktéž velký mág, asi jako by pravidelně uděloval údery velikému plechovému bubnu, a zářlivost je dle něj samo sebou leda symptomem „neurotické nejistoty“. Avšak má našťestí i smysl pro humor. Hle: „Sto dolarů uložených na sedmiprocentní úrok vyrovnávaný čtvrtletně dvě

stě let vzroste na víc než sto milionů dolarů – což v té době nebude mít vůbec žádnou cenu.“

„Co se týče sexu, všichni lžou,“ ví taky.

„Jestli je ve vesmíru nějaký důležitější cíl než získat ženu, kterou miluješ, a udělat jí s její srdečnou pomocí dítě, nikdy jsem o něm neslyšel.“ Nu, tento diskutabilní výrok upomíná přinejmenším na jistoty Johna Cartera z Marsu i jiných supermužů knih Edgara Rice Burroughse. Nicméně Lazarus Long je s to poskytnout i vysoce praktické rady pro styk s veřejností. Tak třeba:

Fráze „my prostě musíme“ označuje něco, co nemusí být uděláno. „Jde to bez řeči“ je vážné varování. „Samozřejmě“ znamená, že by bylo nejlepší, kdyby sis to zkontroloval sám. Tato mírně odlišná klišé, když se vyloží správně, vám spolehlivě značí cestu...

„Nezatěžuj svoje děti tím, že jim děláš život lehký,“ ví také. A co si myslí o volbách ve vašem městečku i vesmíru?

„Jsi-li součástí společnosti, v níž probíhají, vol.

Možná, že nejsou kandidáti nebo opatření, pro něž bys hlasoval, určitě však jsou takoví, *proti* nimž bys to udělal. Jestli máš pochybnosti, vol *proti*; tak se málokdy spleteš; a jestli ti to připadá jako volba nelespo, prokonzultuj volby s nějakým bláznem, co to „myslí dobře“ (vždycky se kolem nějaký takový najde), a požádej ho o radu.

Potom to udělej přesně obráceně.

Umožni ti to být dobrým občanem (pokud si přeješ takovým být) a nemusíš strávit obrovské množství času poctivým a inteligentním výkonem volebního práva.“

Ale spěšme do ještě drsnějšího světa a je rozmarné, například Long prokládal úvahy o válce úvahami o ženách. Občas si, pravda, díky své razanci i (nevyhnutelně) odporuje:

„Zabití anarchisty nebo pacifisty by nemělo být definováno jako vražda, ale jako užití zbraně uvnitř města nebo dopravní nehoda se smrtelnými následky.“

„Pokud v rodinné hádce vyjde najevo, že máš pravdu, hned se omluv.“

„Zaznamenala historie vůbec *nějaký* případ, kdy měla větší pravdu?“

„Pravda je v penězích. Pokud mluví člověk o své cti, přinut ho platit v hotovosti.“

„Nikdy si netroufej na malého člověka. Zabije tě.“

„Jen sadistický lotr nebo blázen mluví při společenské události otevřeně a pravdivě.“

„Tajnosti jsou počátkem tyranie.“

„Nejproduktivnější síla je lidské bláznovství.“

„Vyvaruj se silných nápojů. Možná tě pak napadne střílet po výběřcím daní – a netrefíš se.“

Nu, a následující úvahu by jistě podepsal i náš Ladislav Klíma:

„Na děvku by se mělo pohlížet podle těch samých měřítek, jako se pohlíží na ostatní povolání, která nabízejí službu za úplaty – jako na zubaře, právníka, kadeřníka, fyzika, klempíře a další. Je ke své profesi kompetentní? Poskytuje služby v dostatečném rozsahu? Chová se ke svým klientům poctivě? Je dost možné, že procento poctivých a kompetentních štětek je vyšší než procento takových klempířů, mnohem vyšší než pro-

cento takových právníků a *mnohokrát* vyšší než procento takových profesorů.“

Zatímco tohle by nepřítel profesorů Klíma bezesporu podepsal, další Longova moudra se mohou jevit až poněkud záhadná. Třeba: „Sraz na minimum svoje vyzrávání. Zdvojnásobí to tvůj produktivní život a tím získáš čas, aby ses mohl radovat z motýlů, kořat a duhy.“ Nic nepochopitelného naopak nevidím na tomto postřehu:

„Odbornost v jedné oblasti nelze přenést na oblast druhou. Ale experti si často myslí, že ano. Čím užší je pole jejich vědomostí, tím častěji si to myslivají.“

A co se týká Miguela Cervanta? Long jej odnepaměti chápe tak, že nám „boj s větrnými mlýny ublíží víc než větrné mlýny samy“.

„Bezodůvodné probuzení by se nemělo trestat smrtí. Alespoň ne bez předchozího uvážení,“ dodá briskně a umí být dokonce ještě brutálnější, takže jeden jediný správný způsob, jak přerušit větu, která začíná „nic mi do toho není, ale“, je dle něj umístit za slovo „ale“ tečku. „Na tu činnost ovšem nevynakládejte nadměrnou fyzickou sílu. Proříznout takovému člověku hrdlo by vám přineslo jenom chvilkové potěšení a pak byste o tom museli zbytečně přemýšlet.“ Konec citátu.

„I skunk je lepší společnost než člověk, který se neustále chlubil, jak je otevřený,“ pokračuje náš radil a demagog a co se dumeck týká, jednoznačně upřednostňuje tzv. indukivní logiku před logikou deduktivní, která „neprodukuje žádné nové věci“ (jsa tautologická) a manipuluje s nesprávnými tvrzeními natolik obratně, až vypadají pravdivě. „Konstruktéři prvních počítačů tomu říkali vysavačový zákon neboli smetí dovnitř, smetí ven,“ dodává – a přeberme si to, jak nám libo. A chcete-li ještě jednou do výšin k mudrcům?

„Hřích je hřích, jen když zraňuje jiné. Ostatní je výmysl.“

„Pokud každý ví, že je to tak, pak to tak není nejmiň deset tisíc ku jedné.“ Long

„Štědrost je vrozená. Láska k lidem je naučená perverze. Mezi tím není žádná podobnost.“

Je pravda, že někdy Long upadá i do banalit, jenomže taky je pravda, že bývá na místě si podobnou banalitu čas od času střizlivě připomínat. Například:

„Jsi-li příliš skeptický, můžeš chybit stejně snadno, jako jsi-li moc důvěřivý.“

„Zdvornost mezi manželem a manželkou je mnohem důležitější než mezi dvěma cizinci.“

A to by, myslím, mohlo stačit. Tu další Mistrovu radu (masíruj jí chodidla) ostatně určitě zaslechl kultovní režisér Quentin Tarantino a zohlednil ji v nejslavnějším svém filmu *Pulp Fiction*. Na ten skutečný závěr jsem si ale nechal ještě jeden výrok týkající se umělecké tvorby:

„Když máš to štěstí, že můžeš náležet k menšině, která dělá tvořivou práci, nikdy se nenuť do nápadů. Nepovede se ti to. Bud' trpělivý a nápad se zrodí v pravý čas. Nauč se čekat.“

A co ještě Heinlein dodá? „Nesnaž se mít poslední slovo. Měl bys ho dostat.“

Ivo Fencel

(Citace z *Dost času na lásku* v překladu Evy Trejbalové.)

Setkání se strojovou evolucí jako zkouška lidskosti

Nepřemožitelný je třetím beletristickým dílem Stanisława Lema, které se vážně zabývá kontaktem s mimozemskými civilizacemi. Polský originál *Niezwytcieżony* vyšel v roce 1964, slovenský překlad *Nepremożitelný* vydalo o dva roky později nakladatelství Smena, avšak čeští čtenáři si museli počkat až do roku 1976, kdy *Nepřemožitelný* konečně vyšel v edici Kapka nakladatelství Mladá fronta. Následovalo vydání v Knižním klubu (1994) a posléze v nakladatelství Laser books (2005).

Tři roky před *Nepřemožitelným* napsal Stanisław Lem své stěžejní dílo na „kontaktové“ téma, jež nazval *Solaris*. Předmětem zájmu pozemských vědců v kosmické stanici, kroužící kolem planety Solaris, je Oceán – roztok pokrývající celý planetární povrch. Solarijský Oceán je možná inteligentní a jeho zkoumání je pro vědce zlým snem. Dlouhé roky se zdá být neřešitelným, ale po jednom agresivním pokusu se chopí iniciativy a role se obrátí. Oceán obsadí pozemské vědce do rolí laboratorních myší, které bez slitování vhání do testovacích labyrintů vytvořených ze vzpomínek na nemorální skutky, za něž se posádka stanice stydí, a z potlačených sexuálních představ. Experimentování s Oceánem je nemilosrdné a Stanisław Lem svým postavám nic neodpouští. Není zde žádné východisko z nouze, jako bylo šťastné setkání s místním vědcem v *Planetě Eden*, ani žádné narážky na totalitní režimy, v nichž autor žil. *Solaris* je jednotlým, nadčasovým dílem, jež se opírá o jungovskou psychoanalýzu a demonstuje, že při kontaktu s mimozemskou civilizací budou muset lidé počítat s tím, že i oni mohou být zkoumání až do těch nejkalnějších hlubin lidské duše.

Vzhledem k předchozímu románu *Solaris* znamená *Nepřemožitelný* krok stranou. Příběh není konstruován jako testovací labyrint, jímž musejí astronauti projít, aby našli odpovědi na své otázky, nýbrž jako klasický příběh o expedici, která narazí na záhadné nebezpečí – přestože jako v *Solaris* je tou druhou stranou celostní inteligence tvořená jediným společenstvím, nikoli individuálními jedinci.

Proč se Stanisław Lem rozhodl napsat konvenčnější dílo, zůstalo českým čtenářům utajeno. Nevěděli, že v téměř roce, kdy vyšel v Polsku *Niezwytcieżony*, publikoval pozoruhodné dílo zcela jiného žánru, a to sbírku esejů o dopadech kybernetiky a od ní odvozených technologií na vývoj lidstva a civilizace. V narážce na *Summu teologiae* Tomáše Akvinského ji nazval *Summa technologiae*. Bohužel, český překlad vyšel až v roce 1995, což první generaci českých čtenářů *Nepřemožitelného* znemožnilo pochopit, proč Lem přišel právě s tímto příběhem. Jeho pozadí není totiž ničím jiným než beletristickou ilustrací jedné z hlavních tezí, o něž Stanisław Lem své eseje o kybernetice opřel.

Podle Stanisława Lema probíhá evoluce nejen v přírodě, ale přenáší se též do technosféry, tedy do sekundárního, člověkem vytvořeného prostředí strojů. Přesnější by bylo napsat „člověkem odstartovaného prostředí“, neboť Lem nikterak nepochybuje, že v určitém okamžiku získá strojová evoluce vlastní hybnost a začne se vyvíjet nezávisle na lidských přáních a bude podléhat jen zákonům evolučním, nikoli lidským. Ve sbr-

ce esejů použil Lem pro vysvětlení strojové evoluce jednoduchou analogii s evolucí přírodní, když ukázal, že tak, jak si ponechávaly pozdější živočišné druhy ve svých počátečních stádiích znaky druhů předchozích, primitivnějších, tak třeba první modely automobilů nebyly ničím jiným než kočáry bez koní a s primitivním motorem pod kozlíkem, jehož výkon sotva nahnazoval sílu koňského záprahu. Tak, jak se živočišné přírodním výběrem adaptovali pro různá prostředí, aby zaplnili všechny environmentální niky, specializovaly se zase automobily „civilizačním výběrem“; postupně získaly různé velikosti a formy, aby posloužily nejen dopravě rozličných nákladů a lidí, ale též zábavě a sportu. A tak jako první savci nebyli větší než myši, byly i první lokomotivy malé vozíky a teprve strojní evolucí se proměnily v obry o hmotnosti desítek tun. Ještě markantnější je tento evoluční vývoj vidět na konstrukci letadel – od prvních aparátů z dřevěných lišt, plátna a drátů, vážících sotva pár stovek kilogramů, se letadla během jednoho sta let vyvinula v kovové giganty o hmotnosti stovek tun. A s velikostí šel ruku v ruce růst výkonu, od rychlostí menších než 100 km/hod až k trojnásobku rychlosti zvuku, od nosnosti 50 kg k 280 000 kg.

Pro inteligentní bytosti i pro strojové inteligence pak platí, že počnou aplikovat evoluční zákony tak řečeno v obráceném gardu – místo aby se nechali měnit prostředím, začnou aktivně toto prostředí měnit. To je příběh lidské civilizace, ale, byť zatím zprostředkovaně, také příběh strojů. Podívejme se třeba na to, jak zásadně si automobilová doprava vynucuje změnu krajiny, jejíž dominantou se stávají dálnice a mimoúrovňové křižovatky.

A právě takovou, strojovou evolucí vzniklou entitu Stanisław Lem představuje ve svém románu *Nepřemožitelný*. Oprávněně vsadil na to, že žádný čtenář jeho hru neprohlédne, neboť v roce 1964 pravděpodobně nebyl kromě něho na světě žádný jiný člověk, který by uvažoval o neživé evoluci strojů. Teprve když čtete román podruhé, můžete postřehnout, jak promyšleně jsou náznaky toho, že *Nepřemožitelný* vlastně přistál v civilizované krajině, na stránkách knihy roztroušený. Nikdo z posádky hvězdoletu však nemá šanci si tento fakt uvědomit, nechápe, že pro nerozpoznanou civilizaci na planetě Regis III znamenají hrozbu – jako ji znamenalo předchozí přistání sesterské lodě Kondor, jejíž posádka byla touto neznámou civilizací zničena. Fakt, že Kondor se všemi mocnými zbraněmi na palubě neodolal zdánlivé nicotě, je pak základním dílkem skládačky, který posádce *Kondora* jako prvně postižené chyběl a jenž naopak umožní posádce *Nepřemožitelného* složit obraz netušeného neživého evolučního vývoje.

Na planetě Regis III před pěti miliony let přistála kosmická loď, vyslaná civilizací z planetárního systému zeta Lyry, která podnikala vše možné, aby unikla zkáze, než se jejich slunce promění v novu. Nezdášené přistání zřejmě přežili jen roboti, kteří se vydali cestou vlastní, strojové evoluce. I v tomto případě neúspěšně evoluční zákony a změny prostředí vedly k rozličným metamorfózám původních kybernetických konstrukcí,

k postupné selekci formy, která se ukázala být nejdolnější a nejprizpůsobivější, tedy evolučně nejspěšnější. Roboti ponechání sami sobě prošli srovnatelným vývojem jako živé formy, zažili i období opancéřovaných gigantů, podobajících se živým dinosaurům na Zemi, aby nakonec palmu vítězství získal „černý mrak“ – kybernetický prach, jehož částice jsou ze všech možných řešení nejméně energeticky náročné, nicméně schopné propojovat se v atmosféře planety do obrovských inteligentních agregátů, jež mohou emitovat různá fyzikální pole nebývalé síly. Černý mrak se naučil likvidovat jak protivníky z řad živočichů, tak konkurenční roboty, až zvítězil. Pak začal měnit prostředí ve svůj prospěch, kupříkladu vyhnal primitivní živé tvory jak z pevniny, tak z atmosféry a ponechal jim jen moře. Pozemní živočichy i jiné roboty registruje jako rivaly a v případě proniknutí do svých „sídlíšť“ se okamžitě brání – a to tak úspěšně, že vyřadil celou posádku Kondora dřívě, než si vůbec mohla uvědomit, s kým má co do činění. Dokáže si poradit i s těmi nejmocnějšími pozemskými roboty, jako je autonomní vřhač antihmoty na obrněném pásovém podvozku Kyklop, neboť v minulých érách právě nad takovými giganty zvítězil.

Stanisław Lem popisuje vyselektovanou formu kybernetického života jako částice s trigonální symetrií, které připomínají písmeno „Y“ a obsahují mikrokrytaly tvořené hardwarem. Ten ovládá pohyb každé částice v atmosféře, a v případě potřeby umožňuje částici spojovat se samy se třemi dalšími a poskytnout obsah své paměťové buňky celku.

Koncepci kybernetického prachu, který se dokáže spojovat do větších, inteligentních celků a vytvářet podle potřeby různé agregáty k ničení nepřítelů, předešel Stanisław Lem ostatní autory sci-fi nejméně o třicet let. Stejného nápadu se chopili scénáristé televizního seriálu *Hvězdná brána* až v roce 1997, kdy představili divákům kybernetické moduly, jež se replikují, spojují do podoby pavouků a v případě potřeby do větších celků, a dokonce mohou vytvořit kosmickou loď. Tito *replikátoři* mají identické vlastnosti jako Lemův černý mrak na planetě Regis III a ve světě *Hvězdné brány* jsou těmi nejstrašnějšími protivníky, kteří zničí vyspělou civilizaci Asgardů.

Toto je však jen pozadí příběhu, neboť v *Nepřemožitelném* Lem zkoumá hlavně to, jak na tuto nezvyklou situaci reagují lidé, jak se vypořádávají se skutečností, pro niž není v lidských dějinách pronikání do kosmu precedens. Posádka hvězdoletu zakouší na planetě Regis III palčivé pokoření. Ta malá černá zrníčka, na dlani sotva viditelná, uštěďrují pýše lidstva krutý políček. Toto pokoření pak nejvíce vnímají ústřední postavy příběhu, velitel Horpach a jeho zástupce Rohan. Starý kosmický vlk, astrogátor Horpach, je charakterizován jako příslušník původní generace astronautů, oněch hrdých dobyvate-

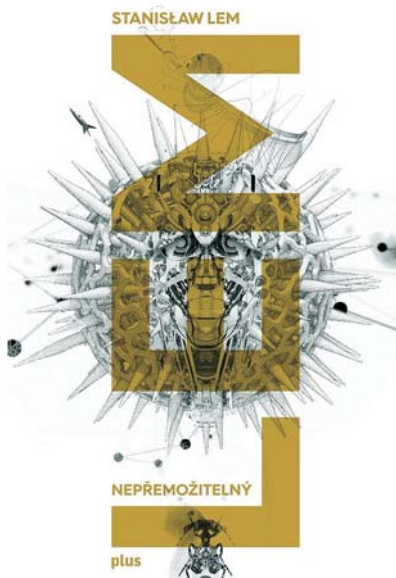
lů, kteří pokládají za své poslání učinit vesmír co nejvíce obyvatelný pro lidstvo, kdežto pro mladého Rohana je *heroické jednání člověka a podmanění za každou cenu* směšné a šílené konání. Podle jeho názoru by měl *Nepřemožitelný* co nejdříve opustit Regis III a jeho posádka se smířit se ztrátami, neboť *neživý proces samoorganizace*, jak Lem strojovou evoluci nazývá, který způsobil smrt lidí, není žádný cíhající vrah, ale spíše má povahu přírodního zákona. A dále se autor prostřednictvím Rohana ptá: *Máme všude přijít s ničivou silou na palubách, abychom zahubili všechno, co se vymyká našemu chápání?*

Lem tedy opět řeší otázku, před níž stál Koordinátor v *Planetě Eden*, která je též obsažena v románu *Solaris* a posléze dokonale rozpitvána ve *Fiasku*: Jaká je cena kontaktu? Dá se vynutit dialog, když ten druhý nechce? Nebo když ten druhý vůbec nevnímá, kdo s ním chce hovořit?

To poslední je pak problém, kolem něhož je vystaven děj *Nepřemožitelného*. Černý mrak, vládce planety Regis III, prostě není schopen v lidech partnera vůbec vidět. A také je to příklad onoho lidského sebepoznání, jež nám, pyšným na jedinečnost lidského já, může dát pouze vesmír. Černý mrak nemá zkušenost s inteligentními živočichy, neboť svou existenci zabránil, aby se biologický inteligentní život na jeho planetě vyvinul, a lidi, ukryté za jejich technikou, není schopen vnímat jako partnera k jednání. Jako celostní inteligenci tvořené jedinou „bytostí“ je mu existence inteligentních individuí, jejichž společensví se řídí komplikovanými sociálními vazbami, naprosto cizí, nepředstavitelná a nepochopitelná.

Je otázkou, nakolik toto vše veterán Horpach tuší a nakolik to způsobuje, že s odletem to váhá. Potřebuje, aby ještě někdo jiný viděl problém jeho očima, a proto nabídne Rohanovi, aby rozhodnutí o odletu učinil on. Kalkul mu vyjde, s odpovědností na svých bedrech Rohan nahlíží na věci jinak. Už ani tak nejde o porozumění s černým mrakem, ale o čtyři nezáživé lidi. Možná ještě žijí, a kvůli tomu „možná“ odletět nelze.

V tomto okamžiku přechází román do další fáze. Stává se studií o rozhodování lidí, ukazuje, jak lidé myslí v krizových okamžicích, jaké morální imperativy nesmí člověk oslyšet, aby nezradil sám sebe. Ať už bojují s jeskynnými medvědy či v kosmu, musejí být lidé vždy solidární, postarat se o raněné a pochovat padlé. Tak zní nejstarší morální příkaz lidstva a tak zní i Horpachovo krédo, jež se stává i krédem Rohanovým. Proto Rohan vyráží sám, dobrovolně a neozbrojený, bez ochranného krunyře techniky, aby našel své druhy, a pokud již nežijí, aby je pohřbil, přestože riskuje setkání se smrtelně nebezpečným černým mrakem. A právě tento čin, pohřbení padlých, se ukáže být klíčem ke kontaktu. Černý mrak může poprvé pozorovat živého tvora, který prokazuje padlým svého druhu pietu.

A to je zase pro něho základní dílek skládačky, který mu umožní složit si vlastní obrázek. Proto nastává příměří a ve scéně, traktované jako okamžik prozření, jako okamžik extáze, dochází ke vzájemnému pochopení mezi černým mrakem a Rohanem. Dochází ke kýženému dialogu, k výměně informací, ke změně postojů, a tudíž k vzájemnému obohacení. Oba partneři si v očích toho druhého vydobývají úctu a uznání. Mrak, jenž doposud neznal empatii, v jejím záblesku pochopí lidskou entitu a Rohan si zase recipročně uvědomuje jeho právo na existenci. *Ne všechno a ne všude je pro nás*, vkládá Stanisław Lem Rohanovi do mysli. Nyní ví, že se nelze mstít, i když ten druhý se zachoval skutečně krutě, protože i krutost je pouze subjektivní lidský pocit – nebo personifikace, třebaš přírodních živlů. Jenže personifikovat si mimozemskou civilizaci, která

Ilustrace k Lemovskému doslovu v minulém čísle

ský Oceán a černý mrak na Regis III), by byl fatální omyl. Taková civilizace postrádá jakékoli sociální citění a nezná empatii, takže připomíná autistu. Nedá se tedy na ni uplatnit lidský princip odplaty, neboť by to vyústilo do spirály nekonečného násilí.

Ze střetu se strojovou civilizací na planetě Regis III si Rohan, a s ním i čtenář, odnáší ještě další poznatek, a sice silný morální apel. Není to kosmický koráb, kdo je „nepřemožitelný“, neboť takovou nemůže být žádná technika sama o sobě, ale pouze člověk. To on je nepřemožitelný, když se nezpřonevěří své lidskosti, když ji cestou ke hvězdám neztratí. Ačkoli to zní samozřejmě, není to samozřejmé, jak doložil Stanisław Lem ve svém vůbec posledním románu *Fiasko*.

není tvořena společenstvím jedinců a je celostní (jako solarij-

26. dubna 2018

František Novotný

Alexander Weinstein: Děti nového světa

Alexander Weinstein v současnosti působí jako ředitel Institutu tvůrčího psaní na ostrově Martha's Vineyard a učí i na dvou univerzitách, kde přednáší o roli literatury a tvůrčího psaní ve 21. století a o problematice závislosti na technologiích, které proměňují naši společnost. Svými texty a rozhovory přispívá do časopisů *Rolling Stone* a *World Literature Today* a jeho dílo již získalo řadu cen.

Sbírkou povídek *Děti Nového* (myšleno digitálního) světa vydal před třemi roky a Hana Ulmanová v *Respektu* soudí, že *co tehdy vypadalo jako dystopie s prvky sci-fi, zdá se nyní, kdy svazek vyšel česky, spíše jako blížká a reálná budoucnost*. Nevím, co se v jejím světě za tři roky tak zásadně změnilo krom poznání, že pomocí Facebooku lze zařídít zvolení nejen Obamy, ale i Trumpa.

Nicméně má pravdu, že *autor dotahuje do extrému prudce se vyvíjející technologie, jak se naše životy virtualizují – a jak bude pokračovat evoluce osamění, kdy pro nové generace dotyk znamená displej a sdílení rovná se sociální síť*, takže kniha patří do našeho žánru a proto i tyto řádky.

Dle nakladatelské záložky hrdinové příběhů žijí v utopickém světě, který člověku zajišťuje veškeré uspokojování fyzických potřeb, ale zároveň vytváří závislost na technických vymoženostech moderní společnosti, v níž jedinci ztrácejí kontakt nejen sami se sebou, ale i se svými blízkými..., což platí ale jen o části příběhů, v těch ostatních lidé z nouze prodávají humus ze svých pozemků a žijí na podkladovém jílu nebo bojují o život v nové době ledové (bezpochyby způsobené neekologickým chováním lidstva).

Už po přečtení první povídky knihy, totiž *Loučení s Yan-gem*, mě napadaly otázky podobného druhu, jako když jsem se

prokousal prvním dílem *Problému tří těles*. Ale to že oba texty mají něco společného s Čínou je jen shoda okolností.

Bílí středostavovští (dohromady pracují na tři a půl úvazku) manželé před třemi roky adoptovali malou Čiňanku Miru; trochu tím rebelují proti převládajícímu způsobu opatrování potomstva, totiž klonování. Protože nechtějí při výchově dítěte (sami zřejmě

tráví většinu času ve svých zaměstnáních) o pomoc žádat dokonalé klony ze sousedství, mohly by jejich dceru uvádět do rozpaků, pořídí jí brášku androida s čínskými rysy, ale také s čínskou kulturní výbavou. Chápu, i když o tom v povídce není ani řádka, že robo-bráška vypadá jako Čiňan, Mira si díky tomu nemusí ve světě bílého předměstí amerického velkoměsta připadat nějak jiná, vždyť i její bráška vypadá jinak než sousedovic klono-dvojčata. Ale nějak mi nedochází, proč je vychovávána jako poloviční Čiňanka, ani to není v textu nijak vysvětlováno. Snad aby se nedopustili nějakého druhu kulturní aropriace?

a) chovají se tak, aby je tím autor charakterizoval? nebo b) autorovi přijde takové chování tak normální, že tím o hrdinovi vlastně nic říci nechtěl, či c) hrdinům přijde takové chování normální, d) jde o ideální chování, které autorovi konvenuje a očekává se v autorově sociální bublině?

V případě *Problému tří těles* mi kazily četbu myšlenky, do jaké míry je autor omezován komunistickou cenzurou a co je napak jen projevem čínských kulturních specifik (lze-li to tedy ještě oddělovat); je pozoruhodné, že podobné problémy mám i při čtení současného amerického autora, zjevně naladěného na mainstreamovou pokrokařsko-záchranářskou vlnu.

ZR
A. Weinstein: *Děti nového světa*, *Prostor*, 2018, 234 str., 247 Kč.

Časem s vědou - únor

● velkých činech vědy a techniky

Na únor připadá kulaté výročí dalšího z českých propojovatelů volných konců (viz *Třeštěn* IK 3/2018), tedy osobností, po kterých zbylo víc než samotné jejich objevy či vynálezy – zůstalo po nich o chlup lidštější lidstvo.

Rudolf Jedlička se narodil 20. února 1869 v Lysé nad Labem v rodině lékaře. Po promoci v roce 1895 se stal asistentem na české chirurgické klinice profesora Karla Maydla. V témže roce objevuje německý fyzik Röntgen pronikavé záření, které nazývá "paprsky X". Mladý, novotám otevřený lékař jako první u nás a jeden z prvních na světě pochopil jeho význam pro medicínskou diagnostiku (později rentgenové snímky obrazně označil za "pítevní rozbory na živém").

První rentgen u nás zakoupil v roce 1896 majitel pražského hotelu U černého koně (dnešní Slovanský dům). Hosté si tam pro povyražení mohli prohlédnout kosti své ruky. A tam také přivedl doktor Jedlička jednoho ze svých pacientů, aby si ho prosvítil. Našel mu v žaludku spolknutý hřebík. Poté svého šéfa přemluvil k operaci, první u nás po rtg. vyšetření. Proběhla v lednu 1897 a původně nedůvěřivý Maydl poté svému žákovi dovolil, aby pro kliniku podobný rentgen pořídil. Stalo se za vypůjčených 4000 zlatých. Půjčku si se nakonec splatilo tehdejší ministerstvo školství, ale fotografické desky Jedlička ještě rok kupoval z asistentického platu. Využití rentgenu v chirurgii se pak věnoval celý život.

Na přelomu 19. a 20. století podnikl řadu studijních cest po Evropě. Ve dvaačtyřiceti se habilitoval. Po Maydlově předčasné smrti roku 1903 pak kliniku rok vedl a vše nasvědčovalo tomu, že se stane jejím přednostou, jak si ostatně přál i Maydl sám. Po zákulisních intrikách však vídeňské ministerstvo instalovalo Otakara Kuku. Jedlička kliniku opustil a otevřel si praxi. Současně byl jmenován přednostou chirurgického oddělení pražské polikliniky. Zde, kolegy považovaný za bohem nadaného chirurga, vládl všemi oblastmi oboru. V roce 1904 vydal monografii o operativní léčbě žaludečních vředů. Tehdy byla takřka všeobecně odmítnuta. Dnes se používá běžně.

Za balkánské války 1912-13 za své vypravil chirurgickou skupinu. V jejím čele pak tři měsíce zadarmo pracoval v bělehradské vojenské nemocnici, za což získal vysoké srbské vyznamenání a nepřítel Vídně. Po návratu pak založil moderní nemocniční komplex v Praze-Podolí (dnešní Ústav pro péči o matku a dítě). Fungovat začal v létě 1914 a sám zakladatel v něm působil jako přednosta rentgenologického a radiodiagnostického ústavu. (Za celoživotní obcování s rentgenem os-

tačně zaplatil ztrátou tří prstů levé ruky zničených zářením, přičemž jeden si údajně amputoval sám. Lékaři v dobách nulové radiální hygieny totiž běžně strkali ruku do rentgenového pole a prohmatávali tam vyšetřovaná místa... Z dalších známých českých lékařských osobností takhle přišli o prsty třeba internista Kristián Hynek a chirurg Bohuslav Niederle starší.)

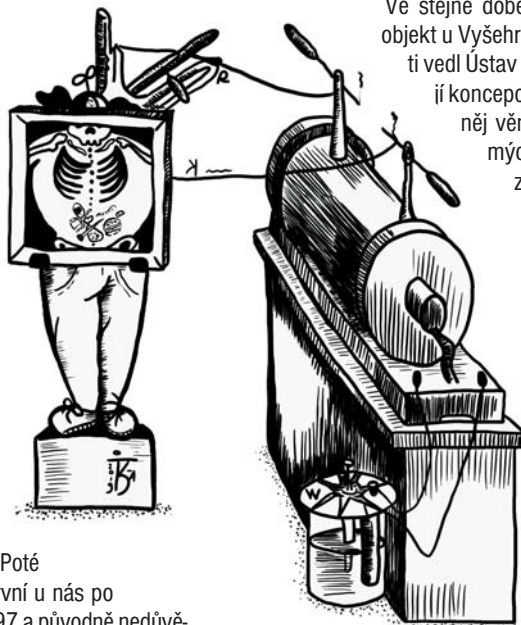
Ve stejné době nechal Jedlička adaptovat starší objekt u Vyšehradu, v němž založil a až do své smrti vedl Ústav pro tělesně postižené děti. I ten svojí koncepcí daleko předběhl dobu. Jedlička na něj věnoval značný obnos, z dalších známých mecenášů (kteří na své přání zůstali tehdy v anonymitě) jmenujme alespoň profesora gynekologie Karla Pawlika, který upsal veškeré své úspory, a uměleckého kritika F. X. Šaldy, který beze všech formalit prostě dal Jedličkovi vkladní knížku se 450 000 korun. „Jedličkův ústav“ byl otevřen na jaře 1913.

Pamětníci popisují profesora Jedličku jako urostlého muže hrubých rysů i pleti, což kontrastovalo s jeho „jemným, ušlechtilým, taktickým“ chováním. Měl rád umění a miloval přírodu, za kterou jezdil do své vily v Krkonoších. Na její zahradě prý žila krotká srna a dokonce i ochočená husa. Ta, když v dálce rozeznala známý zvuk pragovky, vzlétla prý svému neopeřenému kamarádovi naproti a přisedla si k němu! O tom, jaký to byl člověk, vypovídá i jeho chování při zkouškách – vyhazoval až tehdy, kdy trpělivě vyčerpal všechny možnosti, jak posluška se pomoci.

Po vzniku samostatného Československa se zcela samozřejmě stal řádným profesorem a přednostou nově zřízené II. chirurgické kliniky. Po Kukulově smrti roku 1925 mu byla nabídnuta tehdy prestižnější klinika první, avšak byl už tak nemocný, že odmítl a doporučil svého žáka Arnolda Jiráska.

Snad v jediném nemohl profesor Jedlička sloužit příkladem - byl velmi silný kuřák. Jakkoli v pozdějším věku trpěl i chronickou nemocí z ozáření, po přetrvávajících potížích se srdcem zemřel na podzim 1926 - ani ne sedmapadesátiletý - na své chalupě na infarkt. Před smrtí si prý ještě labužnický zakouřil a dal se oddat se svou dlouholetou přítelkyní, bývalou zdravotní sestrou. Svým "mrzáčkům", jak láskyplně, leč nekorektně říkal dětem z ústavu, pak na rozloučenou mimo jiné napsal: "Není důležité člověku, aby žil dlouho, ale aby byl spokojen se svým způsobem života a šťasten svým konáním. Je-li v tomto štěstí člověka i kousek štěstí jiných, pak je život krásný."

František Houdek

Libra masa pro vědu

Třeštění letitého popularizátora 84

Skrze ztracené prsty Rudolfa Jedličky jsem si vzpomněl na historku, kterou jsem před lety slyšel na jednom radioaktivním pracovišti: Jistý badatel se tam v laborce píchl o stříkačku s prudce jedovatým, nadto radioaktivním plutoniem. Zachoval však duchapřítomnost a místo vpichu si okamžitě vyřízl z těla. Toto až příliš fyzické podobenství se shakespearovskou „librou masa“ mě přivedlo k dalším případům.

Předtím ale z jedné strany množiny *libra masa odevzdaná vědě* oddělme všechny výsledky tzv. „pokusů na sobě“ (to je úžasně zajímavá oblast vědy, ke které se někdy vrátím), z druhé strany všechny újmy, které přináší náhoda všem, nejen vědcům. Ideální libra tedy souvisí přímo s výzkumem a je do velké míry nepředvídatelná, poněvadž tento druh újmy ještě není známý. Dobrým příkladem jsou první škody z ozáření rentgenovým a radioaktivním zářením. Tehdy se pranic nevědělo o účincích ionizujícího záření a badatelé se zářiči obcovali naostro, bez jakékoli ochrany. První na to významněji doplatil hned objevitel radioaktivity Henri Becquerel. Pouhých šest hodin zjara 1901 nosil v kapse vesty ampulku s radiovou solí, kterou dostal od Marie Curie. Týden poté našel na břicho červenou skvrnu. Budiž, drobné místní účinky radioaktivity už vědci znali – loupala se jim kůže na ruce, třepily se jim nehty, špičky prstů, které měly k uchopovanému zdroji záření nejbližší, tuhly a někdy i bolely na dotyk... Teď to ale bylo drsnější: Místo očekávaného hojení se kůže sloupala a obnažené místo začalo hnisat. Osvědčené mastičky nepomáhaly, pacient musel pod nůž. Teprve sedm týdnů po odstranění napačené tkáně se rána zavřela. Nechala po sobě doživotní jizvu.

Svou libru splatila také průkopnice Marie Curie, která napřed v promořené laboratoři potratila a nakonec zemřela na poruchu krvetvorby z celoživotního ozařování. Její dcera Irène Joliot-Curie dopadla podobně: v její laboratoři vybuchla kapsle se silně radioaktivním poloniem a Irène ho vdechla. Polonium se jí usadilo ve tkáních. Po deseti letech zemřela na leukemii. To Enrico Fermi se sice vnitřně nezamořil, ale celý vědecký život pracoval s neutrony, které jsou zdraví velmi nebezpečné. Zemřel na rakovinu žaludku.

Takřka nepřebernou přehlídku obětí nabízejí zámořské plavby, během nichž cestovatelé chytali exotické choroby. Asi nejslavnější obětí tu bude Charles Darwin, který na cestě kolem světa chytil v Jižní Americe nějakého parazitického prvítka a téměř půl století života pak trpěl plejádou nepřijemných zdravotních potíží (na nichž se, pravda, podílela i psychika). Známé jsou nářky Carla Linného, který posílal své žáky do všech koutů světa, kde nejednou zahynuli... Entomolog Vojtěch Novotný

při pobytech v terénní stanici na Papui chytil před lety malárii a dodnes trpívá pravidelnými záchvaty zimnice.

Doplatit na vědu se dá i v našich končinách – Jan Svato-pluk Presl si při botanizování uhnal zápal plic, na který zemřel. A stejně tak Jan Krejčí, který nastydl při geologické exkurzi. Nebo mimořádně talentovaný hluchoněmý astronom John Goodricke, průkopník studia proměnných hvězd, který před více než 200 lety promrzl při pozorování hvězdy delta Cephei a na zápal plic umřel už ve dvaadvacetiletí. Ale to už leží na samé hranici našeho vymezení...

Někdy je obětovaná libra ještě únosná, jindy méně. Virolog Josef Říman v počátcích své kariéry při výzkumu kostní dřeni pracoval v chlazené místnosti a z neustálého přecházení mezi teplem a zimou čtyřikrát dostal zápal plic. Jeho kolega František Gallia se napřed několikrát nakazil virem klíšové encefalidity a potom jednou bacilem psitakózy, které podlehl.

Specifickou podobu mívá libra masa u chemiků. Slavný chemik Robert Bunsen, spoluobjevitel spektrální analýzy a vynálezce plynového hořáku, přišel v mládí o oko při výbuchu sloučeniny, kterou právě syntetizoval. Jeho mnohem mladší kolega v oboru Frank Wetmore takhle přišel o ruku. Josef Klarer, jeden z autorů prvního chemoterapeutika prontosilu, na následky výbuchu v laboratoři dokonce zemřel.

Závěrem několik dalších různorodých příkladů seřazených chronologicky:

Galileo Galilei k stáru oslepl, což by se mu asi nestalo, kdyby při svém objevu slunečních skvrn opakovaně nehleděl do Slunce.

Patolog Jakub Kolečko zemřel na otravu krve, když se řízl při pitvě. Jeho smrt inspirovala Ignaze Semmelweisse k hygienickým opatření proti horečce omladnic.

Dobytel severní točny Robert Peary přišel při předchozích pokusech o osm prstů na nohou.

K náhlé smrti chirurga Eduarda Alberta přispěla chronická otrava sublimátem (prudce jedovatým chloridem rtuťnatým), používaným k dezinfekci při operacích.

Alfred Wegener, autor teorie kontinentálního driftu, zemřel v Grónsku na infarkt při sólo cestě víchřicí.

Ornitolog Gustav Kramer spadl ze skály a zabil se, když v horách chytal civilizací nedotčené divoké holuby k pokusům.

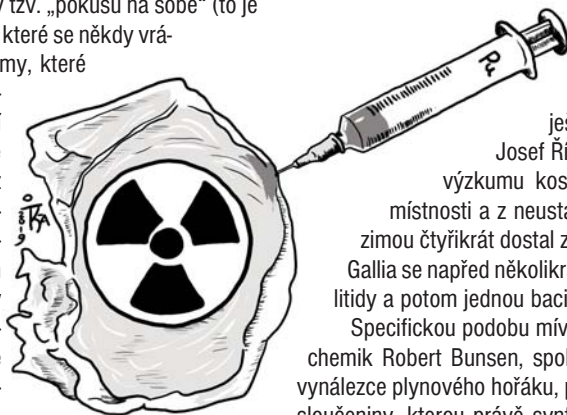
Ještě v nedávné době Carlo Urbani zemřel na nemoc SARS, kterou krátce předtím objevil...

Tolik tedy tělo. O tom, jak případně může věda hlodat na duchu, si povíme jindy.

František Houdek

Odposlechnuto

Proč jsou v nemocnici neustále narvané čekárny? Protože čas zahojí všechny rány.

Časem s vědou - březen

o velkých činech vědy a techniky

Náš dnešní hrdina měl při svém narození **29. března 1869** namále. Babičce se ale mrňouska vzpříčeného v lůně matky Karolíně podařilo otočit do správné polohy...

Pokřtěn byl jménem Alois, ale ze zdrobněliny Aloš se nakonec stal Aleš. V pěti letech se tenhle prvorozený syn humpoleckého truhláře Maximiliána Hrdličky naučil číst. A vynikal nejen ve škole, ale i v situacích, které podhorské městečko nabízelo obyčejnému klukovi v době, kdy smrt patřila k životu stejně jako nouze. Ve škole „zdědil“ místo v lavici po kamarádovi, který se zabil na sáňkách. Ředitel školy zase pravidelně nosil starým lidem do nemocnice drobné dárky a brával Aleše s sebou. Jako sedmiletý tak držel za ruku umírající opuštěnou stařenku.

V devíti se nachomýtl k tomu, jak medvěd tlapou omráčil medvědáře a utekl. Lidé se rozprchli, ale Aleš měl na starosti sestřičku svého spolužáka. Zakryl ji vlastním tělem a třesoucí se rukou nabídl šelmě kus cukrkandlu. Chroupající chlupáč byl poté úspěšně odchycen. Takhle se Aleš už jako malý kluk stal jednou z místních celebrit.

V deseti jako hasičský pomocník vyprošťoval z vyhořelého domu dvě zuhelnatělá tělíčka.

V červnu 1881 se otec Hrdlička rozhodl vystěhovat do Ameriky. Do protokolu na úřadech uvedl tyto důvody: Bída, nemožnost uživit rodinu, špatné sociální poměry rodiny. Odjel 1. září 1882 a zatím s sebou vzal jen nejstaršího syna – zbytek rodiny pozvou, až budou z nejhorsího... Třináct dní strávil Aleš v podpalubí, ve smrdutém a zavšiveném prostoru pro 260 lidí.

První roky v New Yorku líčí později v dopise: „Od okamžiku vstoupení mého na tuto půdu neznal jsem než boje, strasti a námahy... Přijda sem, třetí den byl jsem uveden do dílny. Ještě musil jsem si cestu podle lamp a domů hledati a již nucen byl jsem pracovati ve smrtícím tabáku po deset hodin denně, mezi hochy a děvčaty vesměs staršími, jimž jsem ani slova nerozuměl...“

Za tři měsíce dělal jsem již doutníky, a tak dělo se mi celých prvních sedm roků. Nikdo nemohl býti celý tento čas blíže záhuby duševní... Zkušenost učinila mě od šestnácti let mravně dospělým.“

Mezitím se Aleš naučil natolik anglicky, aby mohl chodit do večerní školy. Zničující houpačka práce – škola vyvrcholila tříměsíční horečnatou nemocí (asi tyfus). V nemocnici bustrý mladík zaujal ošetřujícího lékaře, který mu nabídl místo pomocného písaře ve své ordinaci a vyzval ho ke studiu medicíny. Roku 1894 Aleš promoval.

Hned na svém prvním působišti ve státním ústavu pro mentálně postižené provedl měření všech jedenácti set chovanců. Přitom zjistil dvě věci: Že antropologii dost nerozumí a že k ja-

kýmkoli závěrům potřebuje srovnání s „normálním“ materiálem. První nedostatek odstranil půlročním studiem v Paříži, druhý pak celoživotním a doslova celoplanetárním výzkumem v čele roku 1903 založeného oddělení pro fyzickou antropologii Národního muzea ve Washingtonu.

Od 20. let začíná být doktor Hrdlička známý. Podniká dlouhé cesty do všech možných končin světa, vrací se s bohatým materiálem, který trpělivě a kreativně zpracovává do dlouhé řady publikací. Z jeho nejvýznamnějších výsledků jmenujme alespoň teorii osídlení Ameriky ze Sibiře přes tehdy vymrzlý Beringův průliv nebo teorii o jednotném původu lidstva, který Hrdlička obhajoval právě v době nástupu nacismu s jeho učením o nadřazenosti jedné rasy.

Rodnou zemi navštívil nejmiň šestkrát. V roce 1930 věnoval milion korun a řadu vzácných exponátů pro nově založené muzeum člověka (dnes Hrdličkovo) při Antropologickém ústavu UK v Praze. V rodném Humpolci vkládá sto tisíc do nadace pro rozvoj tamní školy.

V roce 1929 si k výzkumné cestě na Aljašku přizval jako pomocníka českého antropologa Jiřího Malého. Za půl roku urazili v pětimetrovém člunu po Yukonu přes dva tisíce kilometrů. Zatímco šedesátiník Hrdlička strážně cesty hravě snášel, devětadvacetiletý docent Malý nejednou mlel z posledního. „Pracovali jsme (hlavně kopali na pohřebištích, FH) dvanáct až patnáct hodin denně... Mnohdy se mi nedařilo držet s Hrdličkou krok... Často jsem po práci padl do spacího pytle, zatímco on ještě na místě zpracovával vědecká data a psal již v pustině prvou redakci svých článků.“ Dodejme, že tou prací bylo třeba celodenní kopání v pohřebištích...

V roce 1939 během cesty do povodí sibiřské řeky Angary postihl sedmdesátiletého Hrdličku infarkt. Sotva se ve svém washingtonském bungalovu sebral, začal plánovat výzkumnou výpravu do Guatemaly. V září 1943 uprostřed cestovních příprav umírá.

Dnes je srovnávací fyzická antropologie obohacena molekulární genetikou. Navzdory vši DNA však zůstává stále živá například Hrdličkova předpověď dalšího tělesného vývoje člověka. Zjednodušeně: Civilizovaný člověk budoucnosti bude vyšší, ale útlejší, s větší a lysejší hlavou, s lebeční a lícní kostí tenčí, tvář jmenější, s méně zuby (přinejmenším zuby moudrosti se ztratí). Paže se zkrátí, ruce a nohy zmenší, prsty zeštíhlejí, malíček zanikne. Nakonec Hrdlička lakonicky dodává: „Duševní poruchy budou častější.“

František Houdek

Třeštění letitého popularizátora 85

Koncem roku 1919 nastoupil na hvězdárnu Mount Wilson v Kalifornii začínající astronom Edwin Hubble. Měl za sebou zajímavý vývoj. Ředitel střední školy se s ním loučil slovy: „Edwine Hubble, za ty čtyři roky jsem si ani jednou nevšiml, že bys aspoň deset minut dával pozor... Tady máš stipendium na univerzitu!“

Když pak jako student s partou zeměměřičů vytyčoval v pusté oblasti Velkých jezer trasu pro železnici, přepadli ho bandité. I s nožem zapíchnutým v zádech zmlátil jednoho tak, že druhý vzal nohy na ramena... Když mu otec zakázal hrát fotbal coby sport příliš hrubý, Edík se z trucu dal na box. Dokonce to nějakou dobu vypadal na profesionální ring!

Těsně před první světovou válkou dokončil v Oxfordu studium mezinárodního práva. Místo diplomatické dráhy však začíná psát dizertaci z astronomie. Mohl za to dalekohled, který dostal od dědy k osmým narozeninám... „Nechal jsem práva plavat kvůli astronomii. Věděl jsem, že i kdybych v ní vůbec nevynikl, byla to astronomie, na čem mi záleželo.“ Nu a observatoř Mt. Wilson si vybral kvůli jejímu tehdy největšímu dalekohledu světa (o průměru zrcadla dva a půl metru). Hned po válce, jejíž konec strávil jako dobrovolník v evropských zákopech, začal studovat spirální mlhoviny. Do tří let je identifikoval jako galaxie srovnatelné s naší Mléčnou dráhou a dokázal, že představují vyšší, takřkajíc velkorozměrný stupeň struktury vesmíru („hvězdné ostrovy“ ve „vesmírném oceánu“).

Pak tyto mlhoviny-galaxie začal spektrálně třídit. Logicky se přitom domníval, že mezi nimi zhruba stejnou měrou najde objekty vůči Zemi nehybné, přibližující se i vzdalující. Ke svému úžasu shledal, že se téměř výhradně vzdalují! Dokonce nejen od nás, ale i od sebe navzájem... Ano, vesmír jako celek se rozpíná! Z hodnot rudých posuvů dokonce formuloval matematický zákon této expanze: Radiální (zde ve smyslu odstředná, přičemž pomyslným středem je pozorovatel) rychlost galaxií je přímo úměrná jejich vzdálenosti od pozorovatele. (Konstanta této úměrnosti dnes nese Hubbleovo jméno.)

Když to 15. března 1929 publikoval (v PNAS, časopise Národní akademie věd USA), astronomický svět utrpěl šok. Padla totiž od věků přijímaná představa vesmíru neměnného, věčného; představa zafixovaná natolik, že jí podlehl i takový borec, jakým byl Albert Einstein. Již z jeho původních rovnic obecné teorie relativity z roku 1915 totiž plynulo, že vesmír se buď smršťuje, nebo rozpíná. Zděšený génius proto rovnice spoutal uměle vloženou kosmologickou konstantou tak, aby vesmír zůstal statický. (Později to nazval největším omylem svého života.)

Edwin Hubble, nobelovským výborem velkoryse přehlížený autor jednoho z největších objevů světové přírodovědy, zemřel koncem září 1953 – čtyřiašedesátiletý – na infarkt. Jím objevený jízdni řád vesmíru však platí navěky – v současnosti se vesmír rozpíná rychlostí asi 70 km/s na jeden milion parseků (1 pc je zhruba tři biliony km), každý krychlový metr jeho objemu tedy ročně nabude o čtvrt kubického milimetru.

Ještě za Hubbleova života se však začal odvíjet ještě jeden

zajímavý příběh. V polovině 40. let se rusko-americký teoretik George Gamow začal

zabývat vznikem chemických prvků ve vesmíru.

Kde vzít energii k jejich syntéze z elementárních částic? A tady si Gamow

vzpomněl na Hubblea. Pokud bychom dnešní stav rozpínajícího se vesmíru vrátili daleko do minulosti, blízko k předpokládanému prvotnímu výbuchu, dostaneme vesmír tak hustý a žhavý, že podmínky pro jadernou fúzi hravě splní...

Takhle to zveřejnil Gamow s kolegy Alpherem a Bethem roku 1948 v časopise *Physical Review*. Článek byl pozoruhodný nejen svým obsahem, ale i některými okolnostmi. Především – prý skutečně náhodou – vyšel 1. dubna, tedy právě na apríl. Navíc sdělení od autorů připomínajících jménem počátek řecké abecedy ukájelo Gamowův svérázný smysl pro humor. (Však se také jejich scénáři horkého počátečního vesmíru, de facto způsobu vzniku našeho světa, říkalo $\alpha\beta\gamma$ -teorie...)

Tehdy ale většina odborníků nebrala dynamický model horkého počátečního vesmíru příliš vážně. Britský astronom Fred Hoyle v popularizačním rozhlasovém vysílání BBC v podvečer 28. března 1949 dokonce Gamowovu myšlenku opovržlivě nazval *Big Bangem* (v zavedeném překladu Jiřího Grygara *Velký třesk*), a to ve smyslu „nafouklá bublina“ nebo „mnoho povyku pro nic“. (Hoyle měl k objektivitě hodně daleko – vytvořil totiž konkurenční teorii stacionárního vesmíru, podle které se při rozpínání průběžně tvoří nová hmota a vesmír proto vypadá pořád stejně.) Teorii velkého třesku prokázal až objev reliktního záření vesmíru v roce 1964. Žel, k udělování Nobelových cen se příslušný výbor ve Stockholmu rozhoupal až v roce 1978, zatímco Gamow, výřečný a mnohostranný showman poháněný lihovými nápoji, zemřel dvašedesátiletý roku 1968.

Dnešní sedmdesátník „velký třesk“ (spolu s letošní pětadesátiníci „černou dírou“) už léta patří k centrálním memům populární astronomie a přeneseně slouží i v jiných oblastech života.

František Houdek

Ještě jednou Nikulin

Zdá se, že kniha *V první linii* se dobře prodává. Anotaci najdete v Interkomu 8–9/2018. Zdeněk Rampas mě požádal, abych napsal, jak jsem k tomuto textu přišel.

Můj kamarád, matematik v důchodu, který studoval v Rusku, na text knihy narazil na internetu (knihka je v ruské verzi na internetu volně přístupná). Když jsem si ukázkový překlad z jeho pera přečetl, pochopil jsem: to bude „pecka“. Matematik důchodce, který už nepřednáší a v důchodu se trochu nudí, se ochotně ujal nabídky knihu přeložit. Díky své znalosti ruštiny našel na internetu adresu vdovy spisovatele a zakrátko jsme se dohodli na koupi autorských práv pro české vydání. Musím říct, že vdova i její dcera, tedy dědičky autorských práv, s námi jednaly vstřícně, pohotově a velkoryse. Což je co říct, protože z doby, kdy jsem se angažoval v nakladatelství United Fans (potažmo Poutník), mám zkušenost, že s Rusy se jedná obtížně a dohodnuté podmínky zpravidla nejsou dodrženy.

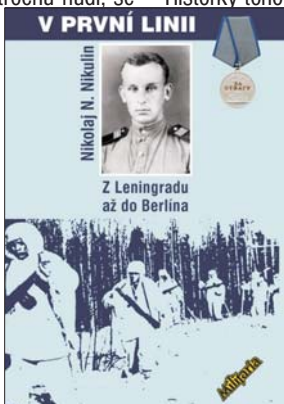
Dědičky práv dokonce dohodly s dědici autora fotografií, že je můžeme použít bez nároku na honorář. Znovu opakuji, že na základě předchozích zkušeností s ruskou stranou dohoda neskutečná. V knize jsou jednak fotografie Danila F. Onochina, který sloužil v autorově divizi jako fotograf od její zformování až do konce války, ale také německého vojáka z druhé strany fronty, který se po válce s Nikulinem dokonce osobně seznámil.

Matematik přes velkou proplevu, kdy ruský jazyk nepoužíval aktivně, přeložil knihu skvěle, moje redaktorské zásahy byly minimální. U knih s vojenskou tematikou, které vydávám, vždycky používám v záhlaví kapitol nějaký grafický emblém, který eventuálně použiji i na přebalu. Vybral jsem Řád rudého praporu, což bylo jedno z vysokých vyznamenání, které autor knihy Nikolaj Nikulin obdržel. Nutno podotknout, že tento sovětský voják nastoupil do armády ve věku 17 let, hned na začátku války, a dostal se s Rudou armádou až do Berlína, jinými slovy prožil a přežil celou anabázi živ (samozřejmě byl několikrát zraněn), což se podařilo za Velké vlastenecké války asi tak jednomu ze stovek tisíc. Paní Nikulinová požádala, abych vyznamenání Rudého praporu nepoužil, protože její muž si nejvíce vážil Medaile za chrabrost. Tomuto požadavku jsem samozřejmě ochotně vyhověl.

Jak už napsal Zdeněk Rampas v minirecenzi knihy, jedná se o text, který se zásadně liší od válečných sovětských memoárů, jež u nás vycházely za minulého režimu. Ne že byly zcela nepravdivé, ale skutečnost byla zahlcena „povinnou“ propagandou, adorací Stalina a zamlčováním hrůz, které sovětská armáda páchala jak na území vlastního státu, tak na dobytých územích. Nezpochybnitelná zvěrstva německé armády bylo to jediné, co sovětské memoáry popisovaly. Nikulinova kniha se těmito tématům nevyhýbá, proto také autor knihu nikdy v SSSR nevydal, teprve na konci sovětské éry ji v rukopisu ukázal několika přátelům; knižně ji vydal po pádu režimu v le-

ningradské Ermitáži, kde celý život pracoval jako historik umění (jeho odborné knihy jsou známy i u nás).

Mladičký seržant (a později poručík) Nikulin měl jemnou duši a byl milovníkem umění. V knize je několik příhod, jak tato jeho vlastnost narážela na názory a chování jeho spolubojovníků, prostých vojáků. Jen díky tomu, že byl důstojníkem, jej neposlali do pr...le. Kdyby jim byl hodnostně roven, jistě by to odnesl hůře. Historiky tohoto typu jinak pohnutý příběh místy odlehčují.

Po vydání knihy jsem poslal smluvní autorské výtisky dědičkám. Paní Nikulinová starší požádala o zaslání jednoho výtisku své přítelkyni, která s jejím manželem pracovala v Ermitáži. A to je druhý příběh, spojený s knihou. Zmíněná dáma byla totiž Češka. Její osud je stejně napínavý a neuvěřitelný jako autorův. Narodila se roku 1930 jako Evelina Landová do asimilované pražské židovské rodiny. Poklidný život změnila válka. Následuje deportace do Terezína a posléze do Osvětimi. „Jedenáct mi bylo v Praze, dvanáct v Terezíně, třináct v Osvětimi, čtrnáct na pochodu smrti,“ shrnuje autorka svůj život jednou větou. Osвобоzení ji zastihuje ve

Východním Prusku, odkud je evakuována vojenským vlakem Rudé armády do SSSR. Děvčátka se ujme vojenský lékař, který ji adoptuje. Následují čtyři desetiletí života v Sovětském svazu, ve válkou zničeném a posléze znovu budovaném Leningradě. Po studiích pracuje v Ermitáži, kde se seznamuje s Nikolajem Nikulinem. Po mnoha peripetiích, už v důchodovém věku, se vrací do rodné Prahy a odtud také mi poslala e-mailem poděkování za Nikulinovu knihu, kterou jsem jí na přání dcery autora poslal poštou na adresu vzdálenou od mého bydliště 933 metrů... Jako poděkování mi paní Evelina poslala svou životopisnou knihu nazvanou *Opožděné vzpomínky* (Praha 2008), která se čte jako dobrodružný, i když tragický román. Jak je vidět, všechno je to propojené... **Leonid Krížek**

Odposlechnuto na MDŽ

Je-li žena našťvaná, obejměte ji a řekněte jí, jak je krásná, vřičte-li dál, ustupte do bezpečné vzdálenosti a hod'te jí čokoládu.

Ženy jsou jako Google.

Ještě nedořekejš větu, a už si domýšlejí.

Dámy, pokud něco chcete, řekněte to!

Muži sice koule mají... nikoliv však kříšťalové.

Co jsi pro ženu udělal, na to může zapomenout, ale nikdy nezapomene na to, co jsi pro ni neudělal. **André Maurois**

Žena je jako otevřená kniha. O kvantové fyzice. V čínštině.

@Perezvon56

Koupil jsem si nafukovací pannu a byla tak opravdová, že se mnou chtěla být jen kamarádka.

Výsledky ankety Kniha roku Sardenu 2018

1. místo (8 hlasů)

Nora K. Jemisinová: Páté roční období (Host, 432 str., překlad Roman Tilcer)

Pro knihu hlasovali: Tereza Dědinová, Monika „Slíva“ Dvořáková, Eylonwai, Zuzana Hartmanová, Boris Hokr, Jan Křeček, Julie Nováková, Františka Vrbenská

2. místo (5 hlasů)

Pat Murphyová: Město, nedlouho poté (Gnómi!, 336 str., překlad Jakub Němeček)

Pro knihu hlasovali: Martin Bečvář, Tereza Dědinová, Monika „Slíva“ Dvořáková, Jana Jůzlová, Jan Křeček

3. místo (4 hlasy)

Kristýna Sněgoňová: Krev pro rusalku (Epocha, 464 stran)

Pro knihu hlasovali: Wojta Běhounek, Renata Heitelová, Jana Jůzlová, Alexandra Petáková

4.–6. místo (3 hlasy)

Peter F. Hamilton: Pandořina hvězda I: Bariéra (Planeta9, 688 str., překlad Petr Kotrle)

Pro knihu hlasovali: Wojta Běhounek, Jiří Pavlovský, Erik Slivka

Carlton Mellick III: Strašidelná vagina (Carcosa, 192 str., překlad Milan Žáček)

Pro knihu hlasovali: Boris Hokr, Kristina Haidingerová, Roman Tilcer

Jiří Pavlovský (ed.): O krok před peklem (Epocha, 488 stran)

Pro knihu hlasovali: Martin Bečvář, Wojta Běhounek, Monika „Slíva“ Dvořáková

7.–15. místo (2 hlasy)

Joe Abercrombie: Půl krále (Laser, 328 str., překlad Roman Tilcer)

Pro knihu hlasovali: Martin Stručovský, Chensie Ips

Liou Cch'-sin: Vzpomínka na zemi 3: Vzpomínka na Zemi (Host, 752 str., překlad Aleš Drobek)

Pro knihu hlasovaly: Julie Nováková, Františka Vrbenská

Boris Hokr, Leoš Kyša (eds.): Ve stínu apokalypsy (Epocha, 584 stran)

Pro knihu hlasovali: Lucie Lukačovičová, Erik Slivka

Robert Fabian: Valkýry (Straky na vrbě, 568 stran)

Pro knihu hlasovali: Tomáš Bandžuch, Oskar Fuchs

Ann Leckiová: Ve službách Milosti (Plus, 312 str., překlad Petr Kotrle)

Pro knihu hlasovali: Julie Nováková, Erik Slivka

Jana Rečková: Kvalita života (Epocha, 472 stran)

Pro knihu hlasovali: Boris Hokr, Jan Vaněk jr.

Anthony Ryan: Oheň probuzení (Host, 656 str., překlad Milan Žáček)

Pro knihu hlasovali: Zuzana Hartmanová, Václav Rác

Adrian Tchaikovsky: Děti času (Triton, 408 str., překlad Zdeněk Uherčík)

Pro knihu hlasovaly: Zuzana Hartmanová, Renata Heitelová

Lavie Tidhar: Centrální stanice (Argo, 220 str., překlad Pavel Černošský)

Pro knihu hlasovali: Josef Horký, Jan Křeček

Sarden

NON FICTION

François Furet

Minulost jedné iluze

Esej o ideji komunismu ve 20. století

François Furet věnoval většinu svého badatelského života dějinám Francouzské revoluce. Systematicky se přitom pokoušel rozrušit ve Francii dominující marxistický revoluční koncept, jenž viděl příčiny a projevy revoluce pouze v sociální rovině, a předložil alternativní výklad dlouhého revolučního století s důrazem na kulturní a politické proměny francouzské společnosti. V 90. letech 20. století tento svůj přístup k revolučním idejím aplikoval i na dějiny Ruska a Sovětského svazu ve 20. století, počínaje revolučními vášněmi roku 1905 přes první světovou válku, pokus o „univerzální revoluci“ v říjnu 1917, jenž se překlopil do ideje socialismu v jedné zemi, aby se po druhé světové válce úspěšně vrátil k ideji světové revoluce, jež nakonec skončila totálním krachem. Podle Fureta byla marxistická revoluce odsouzena k tomuto krachu od samého začátku.

Pro západního čtenáře jsou asi objevné postřehy týkající se konkrétní implementace komunistických iluzí v Rusku, ty jsme u nás vždy tušili: „[...] lid, který hájí svou ruskou zemi, utahuje uzel, který ho škrtí. Veškerou svou silou obětuje diktatuře, kterou se navíc chystá vyvézt do celé Evropy. Správná volba tedy neexistuje, existuje jen volba méně špatná, která bez ohledu na odvalu, která ji provází, nenabízí dobré řešení.“ Český čtenář ocení spíše komplexnost myšlenkových konstrukcí, které jsou ale místy obtížně srozumitelné kvůli francouzské upovídánosti.

François Furet, Minulost jedné iluze, Argo, Praha 2018, 700 str., 498 Kč

